

Juraj LOKMER

Otok Krk i njegova kulturno-povijesna baština u putopisu Sir Thomasa Grahama Jacksona s kraja 19. stoljeća (I. dio)¹

Juraj LOKMER, dipl. ing.
Omladinska 1, Rijeka

UDK 94(497.5 Krk):821.111-992
Izvorni znanstveni članak

U 19. stoljeću pojačano je zanimanje engleskih putopisaca za istočnojadransku obalu. Motivi njihova putovanja su različiti: od upoznavanja „egzotičnih” krajeva, otkrivanja nepoznate europske kulturne baštine, pa sve do snimanja stanja i odnosa političkih snaga nakon kolapsa susjednoga Turskoga Carstva i jačanja samosvijesti slavenskih naroda na području Austro-Ugarske Monarhije. Britanski arhitekt, povjesničar, konzervator i pisac Sir Thomas Graham Jackson (1835. – 1924.) putovao je 1882., 1884. i 1885. godine istočnojadranskom obalom od Grada i Akvileje do Boke kotorske i Cetinja te je dokumentarnom preciznošću opisao ljude i krajeve riječju i slikom, bilježio arhitektonske spomenike, povijesne događaje i prirodne fenomene. To je objavio u kapitalnom djelu Dalmatia, the Quarnero and Istria with Cetigne in Montenegro and the Island of Grado, koje je 1887. godine tiskano u tri dijela (knjige) u Oxfordu. Jacksonov opis otoka i grada Krka, gdje je boravio 1885. godine, raskošan je i vrvi povijesnim podacima, prosudbama o povijesnim događanjima, datacijama i umjetničkom prosudbom vrijednosti arhitekture i predmeta, lirskim, a ponekad i groteskno zajedljivim opisom ljudi i krajolika, prosudbama koje imaju i političku pozadinu i uvjetovanost svjetonazorom njegove klase i zemlje odakle dolazi. Grad Krk ga je svojim ambijentalnim

1 Odabrane dijelove Jacksonova putopisa koji se odnose na Kvarner i otok Krk preveo je i dao podnaslove autor ovoga rada. Ti su dijelovi dani u navodnicima i otisnuti su različitim fontom od ostaloga teksta.

posebnostima oduševio, osvojio, upravo zarobio svojom poviješću, crkvama, samostanima, gradskim kaštelom, zidinama i čini se ljudima na kojima se vidi utjecaj latinske kulture. Stoga njegovi opisi i slike to i zrcale. Njegovo zanimanje je usmjereno i na političke prilike u prošlosti i vremenu njegova boravka u Krku, a zasnovano je na povijesnim izvorima, u prvome redu onim mletačkim. Daje opis frankopanskog roda i frankopanske vladavine na Krku, koristi se poznatim izvorima i ne donosi ništa novo, nego samo osvježava i aktualizira izvore iz kojih crpi podatke (Antonio Vinciguerra). Uviđa i posebnost u katoličkom bogoslužju ovoga otoka: latinski jezik u crkvama grada Krka, a izvan gradskih zidina u svim crkvama po otoku staroslavenski i glagoljica. Jacksonovi opisi, ako se odbace povijesno-politički komentari, sadrže dragocjene podatke i svjedočanstva o otoku Krku, ljudima i okolnostima življenja, čime se dobiva uvid u epohu, poglede i mišljenje drugih, tj. stranaca. To je dokumentacija koja je autoritetom iznimne Jacksonove ličnosti oblikovala javno mnijenje engleskoga govornoga područja i šire. Danas su ti stavovi i mišljenja mnogima možda čudni, ali su to stavovi koji su znatno utjecali na političke odluke anglosaksonskih zemalja, u prvome redu Velike Britanije krajem 19. i tijekom 20. stoljeća, posebno nakon Prvoga i u vrijeme Drugoga svjetskog rata. U ovome se radu nastoje dati prijevodi dijelova Jacksonova putopisa koji se odnose na otok Krk i Kvarner, ali i uvid u epohu, okolnosti nastanka ovoga putopisa, kao i relevantne komentare i objašnjenja, čime se omogućava bolje razumijevanje ovoga Jacksonova djela, ali i opisanih krajeva i povijesnih okolnosti. Isto tako se dobiva i širi horizont vrednovanja vlastite povijesti i kulturne baštine, kao i bolja mogućnost sagledavanja budućnosti ovoga hrvatskog otoka i grada Krka.

Ključne riječi: putopis, otok Krk, Frankapani, Thomas Graham Jackson.

Uvod

Zanimanje Britanaca za istočnojadransku obalu posebno je povećano tijekom 19. stoljeća, kada je objavljeno niz putopisnih knjiga u kojima se na vrlo minuciozan i znanstven način opisuju krajevi i zemlje na istočnoj obali Jadrana - poneki od njih posjećuju i kvarnerske otoke, navode najvažnije podatke iz njihove povijesti, opisuju običaje, istražuju podrijetlo stanovnika, opisuju vjerske prilike, kulturne spomenike i političke čimbenike te o svemu tome iznose vlastite poglede i prosudbe. Koriste gotovo sve dotad dostupne

literaturne izvore, a podatke prikupljaju i u razgovorima s odličnicima, državnim službenicima, svećenicima, umjetnicima, pa i običnim ljudima iz puka. Na osnovi toga donose zaključke, formiraju stavove, a sve opet pod utjecajem stavova i interesa društvene grupe, odnosno političke elite i sustava zemlje iz koje dolaze. Time se kod čitatelja, ali i kod službenih krugova Velike Britanije formiraju stavovi i mišljenja o ovom dijelu Europe, tada najvećim dijelom u sastavu Habsburške Monarhije, za koju se zna da nije bila po volji britanske politike. Prikaz britanske putopisne literature koja obrađuje hrvatsku obalu Jadrana,² odnosno prikaz opisa grada Rijeke, njezine okolice sve do Senja i kvarnerskih otoka kod britanskih putopisaca do 1868. godine u hrvatskoj je literaturi u posljednje vrijeme dobro obrađen i prikazan.³

Sir Thomas Graham Jackson

U prvoj polovici osamdesetih godina 19. stoljeća istočnojadransku obalu posjetio je i opisao Sir Thomas Graham Jackson (1835. – 1924.), arhitekt, umjetnik, pisac, povjesničar i ugledni sveučilišni profesor. Rođen je u Londonu, školovao se u Brighton Collegeu i Wadham Collegeu. Radio je kao neovisni arhitekt od 1862. godine pa sve do svoje smrti. U svojoj dugoj karijeri proslavio se kao projektant zgrada, dizajner namještaja, predmeta od stakla i srebra, a bio je uključen u reformu obrazovanja, povijesna istraživanja i zaštitu spomenika kulture. Najveći dio života posvetio je arhitekturi zgrada za obrazovne ustanove (Giggleswick i Brighton College). Radio je na projektiranju i gradnji crkava (kapela u University of Wales, Lampeter).

2 Wild-Bićanić 2006.

3 Kostić 2006.

Sir Thomas Graham Jackson
(1835. – 1924.)⁴

Sudjelovao je na projektiranju i u gradnji mnogih koledža u Oxfordu (Brasenose, Lincoln, Balliol, University Examination Schools i drugi), gdje je bilo potrebno veliko znanje i poznavanje arhitekture kasnoga 16. i 17. stoljeća („Most uzdisaja” na New College Lane u Oxfordu, najveći dio Hertford Collegea, Brasenose College i Examination Schools). Projektirao je i sagradio mnoge zgrade u Cambridgeu (Pravna knjižnica i škola, Arheološki muzej i Psihologijski laboratoriji). Njegovo su djelo i nove zgrade najvećih engleskih škola (Eton, Harrow, Rugby i Westminster). Sagradio je mnogo novih kuća i velik broj pregradio i dogradio. Kao posebno kvalitetan povjesničar i konzervator restaurirao je na desetke kuća i crkava (Sv. Marija u Oxfordu). Proslavio se planirajući i nadzirući (1905. – 1912.) konzervatorsko-restauratorski zahvat na katedrali u Winchesteru, najvećoj katedrali u Engleskoj čiji najstariji dijelovi kriptе datiraju u rano 12. stoljeće. Osim što je bio sveučilišni profesor,

.....
4 Istrianet – Jackson.

akademski i umjetnički autoritet, bavio se izdavaštvom, bio je i antikvar, mnogo je putovao i bio je profilirani pisac visokog standarda. Autor je mnogih djela iz raznih područja svoga širokog djelovanja,⁵ a u svojim osamdesetim godinama napisao je za zabavu svojoj obitelji i svojim prijateljima zbirku od šest priča o duhovima (*Six Ghost Stories*, London 1919.). Za svoje djelovanje Jackson je primio mnoge počasti i nagrade, a 1913. godine imenovan je barunom od Eagle House in Wimbledon u grofoviji Surrey.

U svjetskoj javnosti su posebno zapaženi Jacksonovi putopisi, opisi Bliskoga istoka i nekih krajeva na Balkanskom poluotoku⁶ i uz istočnojadransku obalu. Putujući Europom, a u tri navrata (1882., 1884. i 1885. godine) Jackson je, proputovavši istočnojadransku obalu, bilježio svoja iskustva, skice i vodio dnevnik. Fasciniran je pejzažima, spomenicima i umjetničkim djelima i u područjima koja su danas sastavni dio Republike Hrvatske, a sve je to objavio u knjizi od tri dijela *Dalmatia, the Quarnero and Istria with Cetigne in Montenegro and the island of Grado*, Oxford, 1887. godine. Tu detaljno opisuje riječju i slikom, jer knjige sadrže autorove crteže crkava, njihove unutrašnjosti, kapitele stupova, trgove, sve ono što ga je ne samo kao povjesničara, arhitekta i konzervatora, nego i kao pripadnika britanske društveno-političke elite moglo zanimati. Opisao je sve što je bilo poznato u arhitekturi Dubrovnika,⁷ Dalmacije, Istre⁸ i jadranske obale. Svaki dio, odnosno svaka knjiga ima više od 400 stranica, a u trećem dijelu opisao je sjevernojadransko područje, grad Rijeku, Primorje do

5 1883. god.: *Wadham College, Oxford, its foundation, architecture and history, with an account of the family Wadham*; 1897. god.: *The Church of St. Mary Virgin, Oxford*; *The Libraries of the Middle Ages*; 1906. god.: *Reason in Architecture: Lectures delivered at the Royal Academy of Arts in the Year 1906*; 1913. god.: *Byzantine and Romanesque Architecture*, Cambridge University Press; 1915. god.: *Gothic Architecture in France, England and Italy*; 1917. god.: *A Holiday in Umbria: With an Account of Urbino and the Cortegiano of Castiglione*; 1920. god.: *Byzantine and Romanesque Architecture*; 1922. god.: *The Renaissance of Roman Architecture in 3 vol.*; 1923. god.: *Memories of Travel, The University Press (Cambridge)*; 1925. god.: *Architecture, From Greece to the Renaissance (Istriamet – Jackson)*.

6 Tek 1923. god. objavio je knjigu pod naslovom: *Memories of Travel*, The University Press (Cambridge) u kojoj opisuje sljedeće krajeve: Dauphiné (Francuska), Lago Maggiore/Borromejske otoke, Veneciju /Colli Euganei kod Padove, Assisi, Dolomite, Dalmaciju, Bosnu/Hercegovinu, Solun i Istanbul (Istriamet – Jackson).

7 Još 1885. godine objavio je knjigu: *Ragusa. Il palazzo rettoralle; il duomo; il reliquiario del teschio de S. Biagio*.

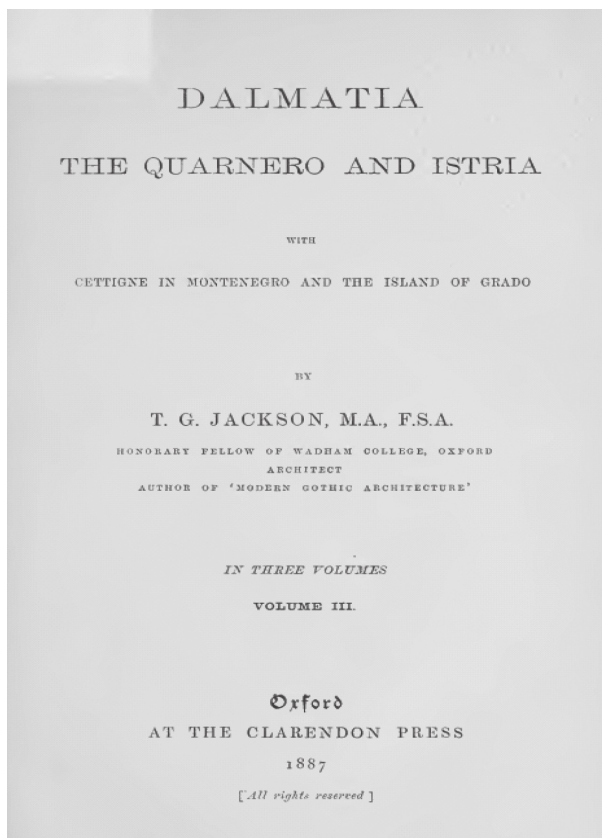
8 Njegove tekstove o Istri koristila je *Encyclopedia Britanica* (Istriamet – Jackson).

Senja i Karlobaga te sjevernojadranske otoke. U Zadru, gradu koji je Jacksona osvojio svojom skladnošću i specifičnošću miješanja naroda i običaja, gradske i crkvene vlasti zamolile su ga da izradi projekt zvonika katedrale, koji je još od 15. stoljeća bio tek u temeljima. Projekt zvonika zadarske katedrale izradio je pod utjecajem bečkih konzervatora u romaničkom stilu, a zvonik je sagrađen 1893. godine.⁹ Ovo njegovo putopisno djelo istočnojadranskom obalom imalo je velik odjek u svijetu. Tim izdanjem je istočnojadransku obalu približio Europi, a mnogi su, čitajući te putopise, odlučili i proputovati¹⁰ tim krajevima da bi upoznali tu skrivenu i ovim putopisom otkrivenu ljepotu, posebnost, šarm, napose Dalmacije, toga zaboravljenoga dijela Europe bogatog antičkom baštinom, klasičnom ljepotom gradova i spomenika posebno iz razdoblja romanike, gotike i renesanse.¹¹

9 Mardešić 1993, 11-23.

10 Tako je i engleski slikar i pisac Frederck Hamilton Jackson (1848. – 1923.), proputovavši istim putem kao i T. G. Jackson, objavio 1908. god. u Londonu knjigu *The Shores of the Adriatic, the Austrian side, the Küstenlande, Istria, and Dalmatia*, u kojoj se nalazi mnogo crteža (grafika) i fotografija naročito ljudi, krajolika i spomenika kulturne baštine. A američka spisateljica Frances Kinsley Hutchinson i njezin suprug su automobilom proputovali Balkan (Dalmaciju, Crnu Goru, Hercegovinu i Bosnu), što je zabilježila u svojoj knjizi: *Motoring in the Balkans, Alongs the highways of Dalmatia, Montenegro, the Herzegovina and Bosnia*, koju je objavila u Chicagu 1909. godine. Maude M. Holbach, engleska spisateljica boravila je u ovim krajevima i objavila 1910. godine u Londonu i New Yorku knjigu pod naslovom *Dalmatia, the land where East meets West*, u kojoj je donijela i 50 fotografija (O. Holbach) i kojoj je predgovor napisala u Opatiji, gdje zahvaljuje T. G. Jacksonu na pomoći. Engleskinja mrs. Russell Barrington, potaknuta knjigom T. G. Jacksona, proputovala je u proljeće 1911. god. južnu Italiju, Grčku, Boku kotorsku, Dalmaciju i preko Rijeke i Voloskoga otišla u Trst, Grado, Akvileju i Veneciju. Svoje dojmove iznijela je u knjizi *Through Greece and Dalmatia, A Diary of Impressions Recorded by Pen & Picture*, koju je objavila u Londonu 1912. godine. Iste je godine u Londonu i New Yorku Roy Trevor objavio svoju knjigu *My Balkan Tour, an account of some journeyings and adventures in the Near East together with a descriptive and historical account of Bosnia & Herzegovina, Dalmatia, Croatia & The Kingdom of Montenegro* s dosta fotografija i karata te 104 druge ilustracije. U New Yorku je 1913. godine Amerikanac Robert Hichens objavio knjigu pod naslovom *The Near East, Dalmatia, Greece and Constantinople*. Godinu dana kasnije je Amerikanka Alice Lee Moqué objavila u New Yorku i Londonu ilustriranu knjigu pod naslovom *Delightful Dalmatia*. A ne treba zaboraviti ni krstarenje engleskoga kralja Edwarda VIII. s gospodom Simpson jadranskom obalom u kolovozu 1936. godine, na što su ih vjerojatno mogli potaknuti i Jacksonovi opisi istočnojadranske obale.

11 Mardešić 1997, 157-158.

Naslovnica knjige: T. G. Jackson, *Dalmatia, the Quarnero and Istria with...*, Vol. III., Oxford 1887.

To djelo u tri knjige, koje je po svojem sadržaju i kvaliteti mnogo više od turističkog vodiča kakav poznaju današnji naraštaji, pisano je ugladenim jezikom, biranim riječima britka izričaja i otmjenim stilom eseja, a donosi povijesne i zemljopisne podatke i prosudbe, umjetnički doživljaj i likovnu kritiku. To je svojevrsni arhitektonsko-konzervatorski dokumentacijski priručnik i specifična povijest umjetnosti, ali i politički gledano, sažet pogled pripadnika britanske elite na cjelokupnost stanja područja kojim autor putuje. Može se reći da je to ujedno i najkompletniji opis materijalnoga, kulturnoga i duhovnoga stanja tih zemalja toga vremena viđeno očima stranca. Isto tako se može ustvrditi da je to djelo vjerojatno pisano prema narudžbi za određenu svrhu i ciljeve. Sasvim je sigurno da je ono neposredno djelovalo na javno mnijenje, na stavove ne samo kulturne nego i političke elite Velike Britanije, a posredno

i na budućnost opisanih krajeva, zemalja i njihovih stanovnika kroz politiku dotične i drugih država – imperijalnih sila.

U Hrvatskoj, posebno u Dalmaciji, ovo Jacksonovo djelo primljeno je dvojako zbog političkih konotacija samog djela, autorove pristranosti pristupa materiji i iznesenih kulturno-političkih stajališta. Narodnjački raspoložena kulturna i politička javnost nije davala tome djelu neko posebno značenje. Ono je ostalo prešućeno u hrvatskoj javnosti i zbog jezične zapreke jer je hrvatska anglistika, odnosno uporaba engleskoga jezika,¹² usprkos velikoj hrvatskoj emigraciji u SAD-a, bila u začetku, odnosno vrlo skromno razvijena, a engleski jezik koristio se samo u uskim intelektualnim krugovima i među obrazovanim pomorcima.¹³ Talijanski i autonomaški orijentirana javnost, posebno ona u Dalmaciji, s velikim je zanimanjem primila taj putopis.¹⁴ Neposredno nakon izlaska ovoga djela iz tiska jedan manji njegov dio koji govori o otoku Korčuli preveden je na talijanski jezik i tiskan je u Splitu 1889. godine kao zasebna knjiga.¹⁵ Nakon povijesnog odmaka od stotinu godina, kada su se sasvim umanjili mnogi povijesni prijevori, promijenile povijesne okolnosti u hrvatsko-talijanskim odnosima, preveden je 1990. godine na hrvatski jezik, i to samo dio koji se odnosi na grad Šibenik,¹⁶ jer je do potpunoga izražaja došla dokumentacijska, konzervatorska i kulturološka vrijednost Jacksonova djela. Ipak, najveći dio ovoga djela nije preveden na hrvatski nego je djelo ostalo nepoznato široj javnosti, što ne znači da ga mnogi stručnjaci i danas ne koriste u originalnom izdanju za svoja putopisna, turistička, povijesna, arheološka ili

12 Prvi udžbenik, prvu gramatiku i prvi rječnik engleskog jezika sastavio je i objavio Senjanin prof. Alexander (Šandor) Lochmer (1857. – 1915.), a od 1899. god. i prvi lektor engleskoga jezika na Sveučilištu u Zagrebu: *Engleska čitanka sa zbirkom engleskih trgovačkih listova za mlade pomorce i za školu s obilnim hrvatskim tumačem*, Senj 1899.; *Englesko-hrvatski rječnik*, Senj 1906.; *Gramatika engleskoga jezika za školu i samouke*, Zagreb 1909.; *O engleskom izgovoru*, Senj 1906.; *Džepni rječnik hrvatskoga i engleskoga jezika: sa točnim izgovorom svake riječi*, Zagreb 1911.

13 Filipović 1980, 235-242; Bratanić-Čimbur 1980, 243-247; Velčić 1980, 249-253; Kalodera 1980, 255-261.

14 Stoga ne čudi što je i udruženje Talijana iz Dalmacije izdalo Jacksonov putopis u Dalmaciju pod naslovom: *Il Genio italico della Dalmazia*, Associazione nazionale dalmata, Nagard, Roma 1983.

15 *Sulla città ed isola di Curzola*: cap. XVIII. dell'opera di F. [i. e. T.] G. Jackson Dalmatia the Quarnero and Istria / traduzione italiana di Bernardo Marković; per cura di D. Andrea Alibranti, Pella Tip. di A. Zannoni, M. Snidarčić, Spalato 1889.

16 Vulinović 1990.

konzervatorska istraživanja.¹⁷ U posljednje vrijeme ovo djelo (sve tri knjige) dostupno je na internetskim stranicama Googleove digitalne knjižnice i može se koristiti u cijelosti.¹⁸

Na nagovor Lady Jadranke Beresford Peirse, voditeljice The International Trust for Croatian Monuments, 2003. godine je Sir Nicholas Jackson priredio izložbu djedovih crteža i akvarela u Royal Academy of Arts, a potom i u hrvatskome veleposlanstvu u Londonu.¹⁹ Tada su se prvi put u javnosti pojavili originalni akvareli i crteži koje je Jackson upotrijebio za ilustraciju svoga putopisa u tri knjige, u kojima se vidi njegov zavidan umjetnički talent. Nakon te izložbe Hrvatska je otkupila te akvarele i crteže koji se danas nalaze u Muzeju grada Splita.²⁰ Izložbe tih akvarela su već priređene u nekim hrvatskim gradovima (Dubrovnik, Split, Zagreb),²¹ gdje su izazvale veliko zanimanje javnosti. Među brojnim akvarelima nekoliko je i onih s motivima sa sjevernoga Jadrana, tj. iz širega riječkog područja, a posebno plijene pažnju motivi iz Raba, Krka i Cresa.

Bura na Kvarneru

U Poglavlju XXV. treće knjige ovoga opsežnoga putopisnog djela Jackson opisuje Kvarner i pripadajuće otoke. U Kvarnerski zaljev putopisac stiže parobrodom s istarske strane i doživljava Kvarner pod dojmom svojih bliskoistočnih putovanja. To je daleko od realnosti, što će uočiti svatko tko iole pozna istarski krajolik i obale Kvarnera. No vrijedi poslušati kako Jackson u prvih nekoliko stranica (str. 81-84) toga poglavlja govori biranim riječima, elegantnim

17 Tako Jacksonov putopis po otoku Krku i njegova zapažanja o krčkim spomenicima koriste, odnosno citiraju u svojim radovima Ivan Žic-Rokov (Žic-Rokov 1971a, 1971b), Božo Frgačić-Tomić (Frgačić-Tomić 1986) i drugi autori.

18 Za potrebe ovoga rada korišteno je digitalizirano izdanje T. G. Jackson, *Dalmatia, the Quarnero and Istria with Cetigne in Montenegro and the Island of Grado*, Oxford, 1887., Vol. III. (<http://www.archive.org/details/dalmatiaquarnero03jackuoft>). Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu posjeduje jedan primjerak cjelokupnoga izdanja iz 1887. godine.

19 Belamarić 2006.

20 Benić 2006.

21 Izložba je održana u Dubrovniku: rujan-listopad 2006. (T. G. Jackson; Gjurkić-Bender 2006), u Splitu: listopad-studen 2006. (T. G. Jackson; Gjurkić-Bender 2006), a u Zagrebu u Muzeju za umjetnost i obrt od 7. do 30. VIII. 2009. godine (Belamarić 2009).

stilom i bravuroznim opisima o kvarnerskim krajolicima, moru i žestini bure, vjetru po kojem je Kvarner poznat.

„Nijedan dio ‘nemirnoga’ Jadrana nije među moreplovcima na tako zlu glasu kao ovaj. Stiješnjen među visokim planinama i izlomljen u duge i zavojite kanale što ih s tim planinama tvore krševiti otoci čiji se vrhovi ponekad nadmeću svojom visinom s vrhovima planina na obližnjem kopnu, Kvarner se naglo uzburka pod udarima i unakrsnim strujanjima vjetra, a to je uzrok što je plovidba Kvarnerom iznimno opasna. Smjer vjetra se stalno mijenja, domaći ljudi kažu da se mijenja deset puta na dan, a vjetar često puše u isto vrijeme različitim smjerovima u različitim dijelovima zaljeva. Kvarner je dom strašne bure, vjetra što puše sa sjeveroistoka, a ime toga vjetra je zapravo drugo ime za stravu i užas na svim morima Sjeverne Dalmacije i Hrvatske,²² o čemu će putopisac puno slušati nekoliko dana prije nego je došao u taj kraj, posebno kada je krenuo na put za Rijeku. S planina na vrhu Kvarnera bura se sjuri na more neodoljivom snagom noseći sve pred sobom i puše od vremena na vrijeme jače nego ikoji vjetar iz bilo kojeg drugog smjera te ne prestaje puhati i po nekoliko dana. Najgore je zimi i u proljeće, a na kraju ometa i plovidbu brodova parobrodarskoga društva Austrijski Lloyd.²³ Tako nije rijetko čuti da je bura otpuhala zaprežna kola, a 1873. godine je prevrнула i vlak na jednoj okuci željezničke pruge što vodi iz Zagreba i vijugavo se spušta prema Rijeci niz strminu planinskoga lanca. Kanali među otocima su preuski i tijesni tako da pogoduju stvaranju velikih valova, a vjetar nosi s površine morsku prašinu

22 Od 1867. godine, tj. nakon austro-ugarske nagodbe Kraljevina Dalmacija je kao zasebna administrativna jedinica pripadala austrijskom dijelu, a Kraljevina (banska) Hrvatska i Slavonija s ograničenom autonomijom mađarskome dijelu Monarhije. Istra koja je obuhvaćala i kvarnerske otoke (Krk, Rab, Cres i Lošinj) bila je također posebna administrativna jedinica s ograničenom autonomijom u sklopu austrijskoga dijela Monarhije.

23 Austrijski Lloyd Trst (*Österreichischer Lloyd Trieste*) osnovan je 1833. god. kao privatno društvo po uzoru na britanski Lloyd, a 1836. osnovan je i njegov odjel za parobrodsku plovidbu. Godine 1842. dobiva i carski i kraljevski privilegij poštanskog prometa. Godine 1844. preuzima linije za Carigrad i Smirnu (Izmir). Austrijski Lloyd je bio zadužen i za poštanski promet između Engleske i Indije, preko Trsta i Aleksandrije. Otvaranjem Sueskog kanala 1869. tvrtka uvodi linije za Bombay, Colombo, Singapur i Hong Kong. Do 1886. god. tvrtka ima 86 brodova, a do 1888. ima subvenciju i privilegij obalne plovidbe. Od 1872. do 1891. god. posluje pod nazivom Austro-ugarski Lloyd. Poznat i kao Austrian Lines počinje s ponudom krstarenja od 1907. god. i prebacuje sjedište iz Trsta u Beč. Od 1912. god. uvodi liniju za Shanghai. Nakon Prvoga svjetskog rata tvrtka je predana Italiji i posluje i danas kao Lloyd Triestino. Austrijski Lloyd je ponovno osnovan pod imenom Oesterreichischer Lloyd Ship Management 1951. te posluje i danas (Austro-Ugarska).

u tako gustim oblacima da su tada obale sasvim skrivene od pogleda. Ta slana magla koju bura nosi daleko od obale uništava sve mladice, pupoljke i plodove na raslinju.²⁴ Zapadni kanali i zapadna obala otoka su mnogo zaštićeniji od ovih utjecaja, a Morlački kanal²⁵, koji se od Kvarnera proteže uz obalu Hrvatskoga primorja i kanal Kvarnerić, koji se nalazi u središtu Kvarnera, izloženi su svoj žestini tog utjecaja. Na obalama ova dva kanala raslinje je u potpunosti zakržljalo, a brdovita obala i na kopnenoj i na otočnoj strani je gola i bijela poput brežuljaka u Arapskoj pustinji. Najgore mjesto u cijelom Kvarneru je velik dio obale nasuprot maloga grada Senja, gdje su stjenovite obale najviše i gdje se strmo ruše u more, a tu se nalazi široki prolaz²⁶ između otoka Raba i Krka. Ako vas bura tu uhvati i ako se prođe bezopasno taj opasni zaljev, pomorci tada drže da je najgore prošlo. Ovdje, u najdivljijem i najopasnijem dijelu obale, gdje nema pristaništa, i u zaljevu otvorenom svojoj silini bure,²⁷ uskoci su savili svoj dom odakle su kretali na pljačkaške pohode nalazeći sigurnost u opasnosti plovidbe, koja je onemogućavala plovidbu velikim brodovima koji su ih gonili, koristeći svoju prednost pred pomorcima manje iskusnim od njih, posebno kod plovidbe po tom vjetru. Izvježbani u teškoćama i strahotama ovih voda, mornari s Kvarnera su vrhunski moreplovci, vrlo srčani i odvažni. Govori se da je neki engleski admiral rekao da su mornari s Kvarnera jedini pomorci na svijetu koji su nadmoćniji od mornara s istočne obale Engleske. Bilo kako bilo, njihova čvrsta tjelesna građa i muževno držanje ne mogu se ne dojmiti stranca, a mi smo se tijekom posjeta otocima osobno uvjerali u njihovu srčanost i sposobnosti upravljanja malim

24 Vidi: Fortis. M. Reclus opisuje neuobičajeno silne vjetrove na ovom području, koji pušu duž obalnog pojasa od sjeverozapada prema sjeveroistoku, tako da se povjetarci s kopna i mora, sa sjeveroistoka prema jugozapadu i obrnuto, podudaraju s općim atmosferskim strujanjima na sjevernoj polutki te su ili neutralizirani, ili su im suprotstavljeni, ili su pojačani u snazi kada pušu u istom smjeru. *Nouvelle Geogr. Universelle*, Paris, 1878. (T. G. J.).

25 To je talijanski (mletački) naziv za Velebitski kanal ili Planinski (Podgorski) kanal. U daljnjem prijevodu se koristi današnji naziv: Velebitski kanal.

26 Očito misli na Senjska vrata, prolaz između otoka Krka i otoka Prvića.

27 Fenomen bure je poznat ne samo na Kvarneru (Rijeka, Bakar, Senj) nego i u Trstu, gdje bura zna biti još žešća nego u Senju. Ispitivanja bure u Senju u razdoblju od gotovo 20 godina (1955. – 1973.) pokazala su da je velika učestalost bure ljeti, ali zato zimi traje dulje. Maksimalni udari bure dosežali su i do oko 170 km/sat, dok su se srednje mjesečne brzine bure od 1955. do 1973. godine kretale oko 40 km/h. Bura najjače puše u prosincu, a najrjeđe i najslabije u lipnju. Svakako u zimskom razdoblju bura stvara mnogo neugodnosti u plovidbi Velebitskim kanalom (Lukšić 1975, 467).

brodicama tim olujnim morem. Ni na jednoj od naših ekspedicija kopnom i morem nismo doživjeli toliko poteškoća i neprilika kao što smo doživjeli kada smo posjetili kvarnerske otoke. Istina, postoje dvije parobrodarske linije koje plove zaljevom, jedna povezuje Trst i Rijeku i nakon doticanja Pule prolazi zapadnim kanalom uz istočnu obalu Istre, a druga povezuje Rijeku i Zadar i prolazi istočnim kanalom, tj. Velebitskim kanalom, uz samu obalu Hrvatske. Obje linije uglavnom jednom tjedno dotiču ove otoke, a tjedan dana je predugo da bi to vrijeme obični putnik posvetio svakom otoku, a jedini put da se što brže izvuče odavde je da se unajmi ribarska brodica, ako to vremenske prilike dopuštaju i s velikom mogućnošću da vas na toj plovidbi uhvati bura ili da upadnete u zatišje bez daška vjetra, ili pak da se smjer vjetra neprestano mijenja, pa vam vjetar puše u zube, i to još na pola puta do vašega odredišta. Međutim, kada je vjetar pogodan i kada je lijepo vrijeme, ne postoji ugodniji način putovanja od ovoga te, iako smo iskusili u različitim vremenima sve teškoće i neke opasnosti koje sam već spomenuo, imali smo nakon svega toga više povjerenja u taj način plovidbe nego u plovidbu parobrodima na koje se ne možemo uvijek osloniti pri očekivanom posjetu otoku, u što smo se jednom uvjerali, i to na vlastiti trošak. Na taj smo način uspjeli posjetiti otoke Osor,²⁸ Cres, Krk i Rab.²⁹ Pag³⁰ smo, iako smo mu se približili parobrodom, nerado bili prisiljeni zaobići, ali s jednim vrlo važnim izuzećem, vjerujem da smo vidjeli sve ono što je bilo posebno zanimljivo vidjeti na tom otočju.”

Jackson potom nastavlja (str. 85-86) opisivati prilike na otocima, posebno se osvrćući na običaje i kulturu otočana, čime otočani, kako Jackson zaključuje, odaju svoje latinsko, romansko podrijetlo u odnosu na stanovništvo susjedne „hrvatske” obale.

„Poput ostalih dalmatinskih otoka i ovi su otoci u srednjem vijeku bili dulje pod venecijanskom upravom od gradova na kopnenoj obali.³¹ Mađarska nije bila pomorska sila pa nije bila takmac Veneciji na moru. Na otocima,

28 Orig.: Ossero (tal.). Pod tim imenom Jackson, kao i stariji pisci, podrazumijeva otok Lošinj, čije je ime u starije vrijeme bilo Osorski otok.

29 Orig.: Cherso, Veglia, Arbe.(tal.).

30 Orig.: Pago (tal.).

31 Može se pretpostaviti da Jackson ovdje misli na gradove u Dalmaciji i Istri jer Venecija nikada nije upravljala primorskom obalom i tamošnjim gradovima od Rijeke do Obrovca, tj. do Sv. Marije Magdalene (Mandaline).

posebno u otočnim gradovima, latinski element je prevladavajući, a njegov kontinuitet talijanske kulture proizveo je vidljiv učinak na stanovništvo, što se vidi u izgledu i ponašanju otočana. Ne samo da se tu može vidjeti utjecaj potomaka Latina, nego su Osor, Krk i Rab tri od sedam mjesta koje je spomenuo Konstantin Porfirogenet.³² Tu je sačuvano romansko stanovništvo³³ i romanski način odijevanja nakon što su Slaveni zaposjeli to područje. Iako se stara klasična struja pomiješala sa Slavenima međusobnim ženidbama ili naseljavanjem novopridošlica među starosjedioce, ipak gradsko stanovništvo nije još do danas zaboravilo, niti će, nadam se, zaboraviti različitost svoga podrijetla u odnosu na seosko stanovništvo. „*Qui siamo sempre Romani*”,³⁴ rekao mi je jedan domorodac iako je na sebi imao crne orijentalne hlače i slavensku kapu s resama, očigledno se zbog te pripadnosti osjećao nadmoćnim. Ovo razlikovanje nastalo je kao prirodna posljedica siline dodira s Venecijancima i latinskom rasom Italije koja govori istim jezikom kao i oni. Iako je sada prošlo već gotovo stotinu godina da je prekinuta politička povezanost otočana s Italijom,³⁵ povezanost otočana s talijanskom kulturom i jezikom nije nimalo

32 Konstantin VII. Porfirogenet (905. – 959.), bizantski car i pisac (945. – 959.). U svome najznačajnijemu djelu *De administrando imperio* (O upravljanju carstvom) dao je detaljan opis svih krajeva Bizantskoga Carstva. U poglavljima 29-36 donio je podatke koji govore o povijesti južnoslavenskih naroda, pa i ovih krajeva.

33 Preostalo romansko stanovništvo otoka Krka nakon propasti Zapadnoga Rimskoga Carstva ponajviše se sačuvalo u gradu Krku i njegovoj najbližoj okolici. Sačuvalo je i svoj (neolatinski) govor – dalmatski jezik, kojim su inače govorili Romani diljem Dalmacije prije dolaska Venecije. Dolaskom Venecije venecijanski dijalekt, a kasnije i toskanski dijalekt talijanskoga jezika potisnuo je dalmatski jezik. Taj dalmatski jezik najbolje se i najdulje sačuvaao u gradu Krku („veclisún”, veljotski dijalekt), gdje je jedan od zadnjih govornika toga jezika Tuone Udaina - Burbur (Antonio Udina) umro 1898. godine, iako je i kasnije bilo ljudi koji su poznavali i govorili taj jezik. Taj jezik proučavali su talijanski i austrijski lingvisti (Biondelli, Ascoli, Ive, Bartolli, Meyer-Lübke, Mussafia, Merlo), a o njemu je prvi pisao G. B. Cubich, a i Ivan Feretić ga spominje u svom rukopisu povijesti Krka kao „Chiuschi” (ćuski) - veljotski. Na poticaj bečke akademije nastalo je 1906. godine impozantno djelo u dva sveska *Das Dalmatische*, u kojem je opisan taj jezik kao zaseban jezik, različit od latinskoga i talijanskoga, dakako i od hrvatskoga, tj. kao karika koja povezuje Ladine s Rumunjima. Inače u gradu Krku sve do 1918. godine gotovo tri četvrtine stanovnika govorilo je talijanskim (ponajviše venecijanskim) jezikom, a to se bitno promijenilo nakon 1922., odnosno 1945. godine (Fiorentin 2001, 348-351). Nakon 1990. godine u Krku je osnovana Zajednica Talijana, koja njeguje jezik i tradicijsku kulturu na talijanskome jeziku.

34 „*Mi ovdje smo oduvijek Romani*” (prev. J. L.).

35 Italija dotad nije postojala kao država. Političku vlast nad istočnojadranskim područjima, pa tako i nad kvarnerskim otocima, imala je Republika Venecija koja je tu vlast izgubila gubitkom svoje

umanjena. Unutar zidina svojih gradova oni se mogu osjećati kao da su u Italiji, a nitko ne može ne biti zapanjen njihovom nadmoćnom gracioznošću i ugladenošću u usporedbi s neotesanim i grubim ponašanjem, neugladenošću i govorom divljih, štoviše neljubaznih Hrvata na susjednome kopnu.³⁶

Ova je različitost ipak svojstvena samo gradskom stanovništvu otoka.³⁷ Otočani koji žive na selu su u potpunosti Slaveni,³⁸ a mi smo se sreli s mnogim seljacima koji nisu bili u stanju razumjeti talijanski jezik. Ipak će talijanski jezik posvuda poslužiti u svrhu putovanja pa se i u najudaljenijim, najzabačenijim mjestima uvijek nađe netko tko dobro razumije ili govori taj jezik. A neophodno je reći da je to jezik koji u pravilu služi, ako ne kao izvorno govorni jezik, a onda kao jezik dijela stanovništva koje se bavi pomorstvom. Tako jedan povjesničar Krka kaže: „*Talijanski jako dobro razumiju oni koji žive u selima, posebno oni koji su upućeni na pomorstvo, dok najveći dio stanovnika gradova*

neovisnosti 1797. godine, kada su ti krajevi nakon kratkotrajne francuske vladavine, kao i sama Venecija, postali sastavni dio Austrijskoga Carstva. Naravno da su posljedice mletačke višestoljetne vladavine i utjecaja još dugo ostale u tom narodu (jezik, običaji, napjevi, gastronomija itd.).

- 36 Čini se da je Jackson taj oštri stav najvećma preuzeo iz literature koju je imao na raspolaganju ili je dobio takve informacije od svojih sugovornika, uglavnom talijanaša, a što je pak prihvatio kao bjelodanu istinu. Istina, da se Jackson u Senju žali na neljubaznost tih ljudi koji ne žele s njime razgovarati talijanskim jezikom, iako taj jezik poznaju, što on smatra „neugladenošću, neotesanim i grubim ponašanjem”. Međutim, usprkos svemu, ovakvi Jacksonovi sudovi ipak prelaze granicu dobrog ponašanja, džentlmenskoga izražavanja britanskoga uglednika, a što bi se danas moglo prepoznati kao izrazita pristranost, svojevrsna diskriminacija, odnosno izraz kolonijalne prepotencije, ali i kao svojevrsan govor mržnje, za što Hrvati ipak ničim nisu Jacksonu dali ozbiljnijeg povoda.
- 37 To je bilo posebno izraženo u gradu Krku (Veglia ili pučki: Veja) sve do svršetka Prvoga svjetskog rata, gdje je prevladavalo romansko (talijansko) ili romanizirano stanovništvo. Iako se romanska (talijanska) većina gradskoga stanovništva u ratnim i poratnim godinama, posebno nakon Prvoga i Drugoga svjetskog rata iselila, danas se to može prepoznati u nekim segmentima života, u identitetu stanovnika grada Krka, gdje je nekada dominantnu ulogu imao urbani romanski (talijanski) identitet u odnosu na ruralni slavenski (hrvatski) identitet preostalog dijela otoka. I danas urbani identitet malobrojne zajednice „starih Vejana” – „pravih Krčana” ili „originalnih Krčana”, koji su se smatrali *signorima* (gospodom) i *cittadinima* (građanima) u odnosu na *contadine* (seljake) iz gradskog okruženja, a koji je danas pred izumiranjem, karakteriziraju osim talijanskoga jezika i neki etnomuzikološki čimbenici: limena glazba, krčki urbani folklorni pjesovi i pjesme (Bonifačić 2005, 61- 70).
- 38 Ovdje Jackson vidi stanovništvo romanskoga podrijetla i romanske kulture kao Talijane, a za neromansko stanovništvo koristi neprecizno i zbirno ime: Slaveni. Za Jacksona, Hrvata na otocima nema.

*ne razumije ilirski jezik ili pak taj jezik govori jako loše.*³⁹ Isti pisac kaže da je slavenski govor⁴⁰ na tom otoku jako izmiješan s talijanskim i riječima koje imaju latinski korijen te da je prilagođen mekšem izgovoru talijanskih suglasnika umjesto tvrdoga izgovora čistoga ilirskog jezika.⁴¹ Jezik kojim se služe otočani je zapravo venecijanski, koji govore dosta čisto.

Prije nego što smo posjetili otoke bili smo jako znatiželjni, što je sasvim prirodno, i htjeli smo saznati kakve su tamo mogućnosti smještaja i prijevoza, sve ono što nas očekuje. Ali Dalmatinci⁴² u pravilu tako malo putuju da nije bilo moguće dobiti neku pouzdanu informaciju. Na kopnu nam nitko nije znao reći postoje li na otocima ceste ili prijevozna sredstva, niti koliko su veliki gradovi, niti s kojim ćemo se udaljenostima sresti na našem putu. Naši prijatelji u Rijeci su nam rekli da na otocima i nema baš nečega posebno za vidjeti jer je

39 Cubich, *Veglia*, sv. 1., str.: 113. (Cubich Gianbattista, *Notizie naturali e storiche sull'isola di Veglia*, compile dal Giambattista Cubich, Trieste, 1874. – 1875., 3 sv. u 1., str. 113 – op. J. L.). Farlati bilježi talijanski način ponašanja ljudi na tim otocima: „*Sunt autem Veglienses suapte natura comes, benigni, hospitales, moribus et ingenio victu cultuque Italis quam Dalmatis propiores; omnes vero Italice loqui perbene sciunt.*” Tom. v. str.: 295 (T. G. J.). U prijevodu: „Krčani su pak po prirodi dragi, dobrodušni, gostoljubivi, italskih običaja, urođena italskoga načina življenja, obrazovanja i kulture kao što je to svojstveno Dalmatima. Svima su predobro poznati kao pravi Italci” (prev. J. L.). Giambattista Cubich (Johan Kubich), rođen je 1805. god. u gradu Gorizia (tada Austrija, danas Italija), studirao medicinu u Padovi i 44 godine službovao u Krku kao područni fizik-liječnik, gdje je umro 1876. godine. Kao liječnik pisao je o zdravstvenim prilikama na otoku i svemu što utječe na zdravlje Krčana. Opisivao je vegetaciju, vremenske prilike, agrikulturu, botaniku i sve drugo što ga je zanimalo (povijest, legende, običaje i sl.). Napisao je dvije knjige o povijesti Krka: *Notizie naturali e storiche sull' isola di Veglia* (Trieste, 1874. – 1875.) i *Documenti sull' isola di Veglia* (Trieste 1875.), u kojima gleda na povijesna zbivanja na Krku iz perspektive talijanskih izvora. Svoj rad o krčkome gospodarstvu *Alchuni pocchi cenni spettanti leconomia agraria dell isola di Veglia* tiskao je u Rijeci 1840. godine (Bozanić 2007). Valjalo bi njegova djela izdati kao reprint i u prijevodu na hrvatskom jeziku s komentarima.

40 Ova tvrdnja odnosi se na lokalni (čakavsko-čakavski) dijalekt.

41 Ova mješavina je poznata pod nazivom „schiavetto” (T. G. J.), tako objašnjava Jackson. Ali umjesto da pod terminom ilirski podrazumijeva govorni jezik Hrvata, tj. hrvatski, Jackson taj pojam objašnjava pojmom schiavetto = slavenski. To je termin koji dolazi od riječi „schiavo”, tj. rob i u talijanskome jeziku je podrugljiv naziv za Hrvata, Slovenca, Slavena uopće. Međutim, termin „schiavetto” se u prvome redu odnosi isključivo na jezik, mješavinu staroslavenskoga i govornoga jezika, odnosno na govorni (hrvatski, čakavski) jezik koji je krajem 18. st. počeo snažnije prodirati u staroslavenski bogoslužni jezik. To je izazvalo velike otpore i prijevore u krčkoj biskupiji, koja je ipak uspjela sačuvati staroslavenski jezik u bogoslužju (Bolonić 1980a, 35-43).

42 Ovim imenom Jackson naziva sve stanovnike istočne jadranske obale južnije od Rijeke, stoga ovdje treba čitati: Primorci.

sve to samo „*miseria*”⁴³ te su nam savjetovali da ne idemo tamo jer je to samo gubitak vremena. U Senju, iako se otok Krk prostire svom dužinom nasuprot toga grada, nitko nije znao ništa o Krku. Netko nam je rekao da na otoku uopće nema cesta. Drugi su mislili da tamo najvjerojatnije nema cesta, ali su bili sigurni da tamošnji stanovnici imaju zaprežna kola. Kao što smo kasnije i utvrdili, na Krku postoje ceste koje spajaju naselja i kojima se prevozi, a u tom pogledu Krk je u mnogo boljem položaju od svojih susjednih otoka. Mnogo sam dvojio imali li uopće na nekom od kvarnerskih otoka kola s kotačima ili nekih taljiga s volovima. Tako na Rabu, iako tamo postoji samo jedna dobra cesta, nije bilo ni kola ni volova, a sve se prenosilo na tovarnim mazgama ili su muškarci, a ponekad i žene, prenosili teret na glavi.

Otočani se žale da zbog zabačenosti koja ih, kako se čini, odvaja od ostatka svijeta⁴⁴ stranci očekuju da će ondje naći siromašne i jadne skupine divljaka, a oni koji se usude prkositi opasnostima kratkog prijevoza od kopna na otok ostaju zadivljeni kada ondje nađu plodnu i dobro obrađenu zemlju, gostoljubive ljude, kuće skladno obojene i očišćene te da im ništa u stvari ne nedostaje,

43 *miseria* = tal. bijeda, siromaštvo. Ovdje u značenju: *nije vrijedno, bezvrijedno.* (prev. J. L.).

44 Svoju izoliranost stanovnici otoka Krka nastojali su sami prebroditi osnivajući broderska društva za prijevoz putnika i robe. U početku su na povezivanju otoka Krka i susjedne obale bila aktivna društva sa sjedištem u Bakru, odnosno u Rijeci. Tako je 1884. godine utemeljeno brodersko društvo Mate Švrljuga i drugovi koje je parobrodom Ika održavalo prugu Rijeka-Krk-Cres. Ovo se društvo 1892. godine udružilo sa senjskim parobrodarskim društvom Krajac. i dr. te je tako nastalo Ugarsko-hrvatsko dioničko pomorsko parobrodarsko društvo (Magyar-horvát tengergőzhajózási részénytársaság), kolokvijalno zvano Ungaro-Croata sa sjedištem u Rijeci, koje je održavalo pomorsku liniju Krk-Rijeka. Od 1891. do 1895. godine Luigi D'Ancona drvenim parobrodom Miz (ex Vrana) održava prugu Rijeka-Kraljevica-Omišalj. Tako su grad Krk i Omišalj bili jedina mjesta na otoku Krku koja su bila povezana s Rijekom. Slaba međusobna povezanost drugih mjesta na otoku Krku uvjetovala je 1905. godine osnutak Krčkog parobrodarskog društva u Šilu, u kojem je bilo 11 dioničara iz raznih mjesta na otoku Krku i u Crikvenici. Prvi nabavljeni brod bio je parobrod „Dinko Vitezić”, koji je bio samo 16 m dug i sagrađen je u Napulju 1903. godine. Plovio je pet puta dnevno na pruzi Šilo-Crikvenica, a ponekad i do Vrbnika. U Puntu je 1906. godine utemeljeno Austro-hrvatsko parobrodarsko društvo na dionice. Društvo su činili brojni dioničari iz Punta, Baške, Vrbnika, Krka, Malinske i Omišlja. Društvo je 1908. godine u brodogradilištu „Marco Martinolich” u Malome Lošinjju sagradilo parobrode Frankopan i Kvarner koji su svakodnevno plovili na liniji Punat-Krk-Torkul-Glavotok-Malinska-Njivice-Omišalj-Rijeka. Godine 1911., da se održe na tržištu, ova su se dva društva ujedinila i poslovala dalje kao Austrijsko-hrvatsko društvo na dionice sa sjedištem u Puntu. Puntarsko društvo imalo je početkom Prvog svjetskog rata ove brodove: Slavija, Kvarner, Frankopan i „Dinko Vitezić” (Ragužin 1991b, 262-265; Žgaljić 1999, 53-59; Bolonić – Žic-Rokov 2002, 238-240; Žgaljić 1999, 53-62).

osim povoljne prilike, koju oni očekuju, za reforme koje se već dulje preporučuju.⁴⁵ Oni koji tamo odlaze s takvim očekivanjima bit će uistinu dobronarazočarani. Otočna pozicija koja ih dijeli od njihovih susjeda uistinu dovodi otočane na Kvarneru u dodir s najudaljenijim zemljama. Zbog toga su oni iz nužde više ili manje okrenuti pomorskim zanimanjima, a mnogi od njih bili su na dugim putovanjima i vrlo dobro poznaju Englesku i Ameriku. Od otočana pripadnika viših klasa posjetitelji će dobiti u svakome mjestu, više nego što je to uobičajeno, puno pažnje i gostoljubivosti, a oni koji tamo dođu, kao što smo to i mi učinili, da bi proučavali umjetnost i povijest njihove zemlje, bit će zadovoljni i iznenađeni pažnjom koju će im drage volje posvetiti mnogi koji tu žive da bi im sve pokazali i stavili im na raspolaganje svoje dragocjeno znanje.

Od četiri glavna otoka Pag i Rab su bili dio stare provincije Dalmacije. Tako su sada Cres s Osorom i otok Lošinj, kao i otok Krk, politički ujedinjeni u Istarsko primorje, a to se dogodilo 1815. godine nakon njihova izdvajanja iz Dalmacije.⁴⁶

Prije nego što je počeo opisivati grad Cres Jackson govori (str. 113) o svojem putovanju na otok Cres, gdje je posjetio i druge gradove, kao i s Cresom povezani otok Lošinj. Na Cres je stigao parobrodom koji na liniji iz Pule za Rijeku jednom tjedno dolazi u grad Cres. U bilješci navodi da se to dogodilo godinu dana nakon što je posjetio Osor, i to u rujnu 1885. godine. Čitateljima preporučuje da je za putovanje Kvarnerom bolje izabrati ljeto kada su dani dulji, odnosno da je bolje putovati u ranu jesen nego u listopadu i studenome. Nakon kratkog opisa grada Cresa i njegovih znamenitosti Jackson detaljno opisuje svoje putovanje na otok Krk (str. 119-124).

45 Cubich, *Notizie naturali e storiche sull' isolla di Veglia*, Trieste 1874., Vol. I., str.: 23 (T. G. J.).

46 Vidi: Kandlerov nastavak na Scussa (T. G. J.). Riječ je o Kandlerovoj dopuni djela *Storia cronografica di Trieste*, čiji je autor Vincenzo Scussa, tršćanski kanonik i povjesničar iz 17. stoljeća, a koje je objavljeno u Trstu 1885. Kandler Pietro, povjesničar i arheolog (Trst, 1804. – 1872.) sakupljao je i objavljivao povijesnu i svekoliku građu o Trstu i Istri: osnovao i vodio tjednik *L'Istria* i časopis *La Provincia dell'Istria*. Najvažnija djela su: *Codice diplomatico istriano*, *Indicazioni per riconoscere le cose storiche del Litorale*, *Notizie storiche di Trieste e guida per la città*, *Storia del Consiglio dei Patrizi di Trieste dall'anno MCCCLXXXII all'anno MDCCCIX con documenti*. Objavio je srednjovjekovne statute Pule, Poreča, Trsta, Buja, Novigrada i Rovinja (Matijašić 2005).

Iz Cresa do grada Krka

„Razgledavši na otoku Cresu sve što se moglo vidjeti, naš sljedeći cilj i objekt krstarenja i razgledavanja bio je susjedni otok Krk. Budući da grad Cres leži na zapadnoj strani otoka okrenutoj prema Istri, bilo je neophodno prijeći preko brda i spustiti se na istočnu obalu otoka odakle bi smo mogli uz povoljan vjetar, kako nam je rečeno, stići za dva sata do grada Krka na susjednom otoku istoga imena, koji se smjestio nasuprot otoku Cresu. Vjetar je bio upravo takav kakvoga smo mogli samo poželjeti. Za nas i našu prtljagu naručili smo konje, a i brzojav smo poslali u grad Krk da osiguramo prenoćište te da nam pošalju brodić koji će nas prevesti do Krka. Brzojav je tekovina 19. stoljeća, dok sve drugo u vezi s našim putovanjem toga dana pripada srednjemu vijeku. Naš putni kovčeg i druga prtljaga su pažljivo raspoređeni i konopima sigurno učvršćeni na maloga konja, a na orijašku mazgu postavljeno je teretno sedlo. Treći konj s jahačkim sedlom bio je određen za moju suprugu, koja je sada mogla birati između nesigurnosti bočnoga sjedenja a da ne osjeti udare konjskog tijela i neudobnoga ljuljanja u teretnome sedlu. Ona se odlučila u korist ovoga prvoga. Sve tri jadne životinje bile su okružene rojem odvratnih smeđih muha ravnog četvrtastog zatka poput velikih krilatih stjenica, koje su se tako tijesno priljubljuvale na životinjsku kožu da ih se odatle teško moglo iščupati. Ovi ogavni insekti lijepili su se na sve dijelove njihova tijela koje konji nisu mogli dosegnuti svojom glavom ili repom, a skupljali su se tako gusto i unutar njihovih nogu i ispod podrepnjaka te tako izluđivali te jadne životinje. Sve to je zapravo nemoguće opisati, a nas je to jako potreslo. Ti insekti se kote u prljavim stajama, a konjušari kažu da žale zbog toga što te muhe ne mogu ukloniti s konja, no da to nema svrhe jer kada otjerate jednu muhu, na njezino mjesto istoga časa dođe druga – moćna domišljatost da bi se opravdao nemar.

Kada smo konačno skupili momčad, uputili smo se iz grada i počeli se penjati bokom brda koje čini kralježnicu otoka. Put je bio prilično dobar, a uspon ne tako strm. Kako smo se penjali, tako se pred nama postupno otvarao predivan pogled na more i planine susjednoga kopna i kada smo dospjeli do sedla na vrhu brda, otvorila se predivna panorama vrha Kvarnera⁴⁷ s Učkom⁴⁸

47 Orig.: Quarnero (tal.).

48 Orig.: Monte Maggiore (tal.).

na istarskome poluotoku, s otocima i među njima kanalima te hrvatskim gorjem.⁴⁹ Spust prema drugoj strani otoka što vodi prema Mergu,⁵⁰ gdje nas je dočekaao Frane sa svojom barkom – svatko ovdje nastoji skratiti svoje kršteno ime⁵¹ – bio je jako strm, štoviše put je najvećim dijelom bio razrovan i oštećen od bujica nakon obilnih kiša. Sada se put počeo neugodno gubiti pod nama, a vjetar nije više puhao kao jutros, nego je počeo mijenjati smjer i okretao je na istočnjak i jugoistočnjak, koji nam na koncu ne bi mogli poslužiti da doplovimo u grad Krk. Ova naša nepovoljna predmnijevanja potvrdio nam je i Frane koji nas je čekao u Mergu sa svoja dva momka i koji je jasno ustvrdio da, usprkos tome što bismo mogli doploviti preko na otok, ipak ne bismo mogli doploviti do grada Krka. Stoga smo birali između mogućnosti da se posramljeni vratimo u grad Cres i toga da čekamo da se vjetar promijeni ili da otplovimo na otok Krk i pristanemo što je više moguće bliže gradu Krku uzdajući se u mogućnost pronalaska neke pogodnosti da svoje putovanje okončamo kopnenim putem. Budući je Frane dosta umirujuće, štoviše ohrabrujuće

49 Ovo se odnosi na planinski masiv Gorskoga kotara i Velebita koji su se u to vrijeme administrativno nalazili u banskoj Hrvatskoj, u ugarskome dijelu dvojne Monarhije.

50 Orig.: Smergo. Zaljev i mali ribarski zaselak (danas samo tri stalna stanovnika) na istočnoj obali otoka Cresa. Najbliže naselje je grad Cres (3 km jugozapadno). Pokraj mjesta nalazi se Meraška jama, velika tektonska jama obrasla gustom lovorovom šumom. Tu je danas trajektna luka iz koje prometuje trajekt, koji povezuje otok Cres s otokom Krkom (Valbiska).

51 Frane je skraćeno od Francesco, kao Checca od Francesca. Razne Checca se razlikuju češće po svojim fizičkim osobinama i osobnim razlikama nego po svojim prezimenima. Tako je bilo potrebno da bi bili sasvim sigurni kod brzojavne rezervacije smještaja u Krku navesti „Checca magra” jer postoji ili je postojala i „Checca grassa” (T. G. J.). Ovdje valja primijetiti da Frane nije skraćena od Francesco nego je to u lokalnom (čakavskom) dijalektu inačica, skraćena od Franjo, za razliku od imena Checca, što dolazi od Francesca. Da je to tako kako Jackson tvrdi, onda bi se Jacksonov barkarijol zvao Checco (Keko), što je u to vrijeme često ime u gradu Krku (usporedi: „Povero Checco”). Tako je uz ime Frane, što je često muško ime na hrvatskoj jadranskoj obali, čest i nadimak Keko, koji se ne veže uvijek za ime Frane ili Franjo. „Checca magra” je naziv vlasnice svratišta/gostionice Tonelo, za koju se u gradu znalo kao „Francesca magra” ili „mršava Franica”, a ta je gostionica radila još početkom 20. stoljeća u kući koja je nekoć pripadala obitelji notara Nave (Bolonić – Žic-Rokov 2002, 292, 310; Frgačić-Tomić 1994, 60). Takvo nazivlje/imena ljudi karakteristika je svih gradskih naselja toga doba na istočnojadranskoj obali bez obzira na administrativnu pripadnost, pa tako i na „hrvatskoj obali”, kako bi to Jackson rekao, i nije jednoznačan dokaz talijanstva lokalnoga stanovništva, nego samo stupnja prožimanja kultura, običaja i naroda tog područja, a što je dolazilo i od njihove usmjerenosti prema pomorstvu i trgovini (npr. Senj).

govorio o cestama i o tome da bi u Sv. Fuski,⁵² maloj lučici udaljenoj nekih sedam milja⁵³ obalnim putem od grada Krka,⁵⁴ mogli naći zaprežna kola, odlučili smo otploviti brodićem te se tako naša konjanička povorka raspremila i mi smo se ukrcali u taj brodić.

.....
52 Orig.: S(anta) Fusca (tal.). Zaljev je dobio ime po crkvi Sv. Fuske (ovdje je njezin naziv vjerojatno u dalmatskom jeziku). Ta se svetica časti zajedno sa svetom Maurom (blagdan je 13. veljače). Slavi se kao zaštitnica od glavobolje, reumatizma i artritisa. Prema legendi o mučeništvu, Fuska (Foška) je djevojčica iz ugledne ravenatske patricijske obitelji, a Maura je njezina odgojiteljica. To su mučenice iz 3. st. u vrijeme Decijeva progona kršćana u Africi, čije se relikvije čuvaju na otočiću Torcello u venecijanskoj laguni, gdje je u njihovu čast podignuta kapela. Činjenica je da su relikvije ovih svetica donesene iz Afrike, da Talijani tim imenom nazivaju Afrikance (Fosca = lat. crnka, tamna, crnomanjasta; Mauri = stanovnici Mauritanije) te da je u Ravenni crkva San Vitale posvećena svecu istog imena kao što je ime kršćanina koji je donio njihove relikvije u Torcello, da katedrala u Torcellu u čijem je sklopu i kapela Sv. Fuske (Foške) ima stilska obilježja bizantsko-ravenatske arhitekture, kao što ih ima u osnovnim elementima i crkva San Vitale u Ravenni (Lucchesi). Sv. Fuska (Foška) prikazuje se kao mlada djevojka s palmom u ruci. Kult ove svete na Krku, kao i sv. Foške u Istri (kod Vodnjana) zasigurno je iz vremena bizantske dominacije, tj. svakako prije 10. st., kao i kult sv. Apolinara i mnogih drugih (Krševana, Dunata, Kuzme i Damjana, Hermagore i Fortunata, Izidora, Sofije, Blaža, Mihovila Arkandela, Pedesetorice mučenika, Andrije apostola, Jeronima, Antuna opata, Martina, Ivana Krstitelja), što govori o jakim vezama otoka i grada Krka s ondašnjim vjerskim i kulturnim centrima ovoga dijela Mediterana, koji je bio pod bizantskom političkom i kulturnom dominacijom: Konstantinopola, Ravenne, Aquileje, Venecije, Zadra (Fiorentin 1994, 184-192; Ostojić 1964, 173-182, 190-192; Goldstein 1992, 49). Povijesni izvori u Ravenni ne poznaju nijednog drugog mučenika osim sv. Apolinara. U Dubašnici na sjeverozapadnom dijelu otoka Krka posvećena je Sv. Apolinaru kapela, a potom i stara i nova župna crkva, koja je u 12. stoljeću pripadala benediktinskim opatijama na otoku Muranu i na rijeci Padu (Ostojić 1964, 190-191; Galović 2004, 17-40).

53 Oko 11 km.

54 Uvale Sv. Fuska i Torkul nalaze se na zapadnome dijelu otoka Krka koji se naziva Šotovento. Iznad uvale Sveta Fuska je nekadašnje ribarsko, a danas turističko naselje Pinezići i nešto dalje prema jugu selo Skrpčiči, a to područje je oko 9 km sjeverozapadno od grada Krka, kojemu i administrativno pripada. U uvali Sv. Fuska je crkva Sv. Fuske na moru s grobljem, koja se prvi put spominje 1338. i koja je tijekom prošlosti bila sjedište bratovštine i župna crkva sve do 1864. godine. Ispod crkve i oko nađeni su dijelovi rimskoga zida, opeke, crepova i amfora te nekoliko grobova. Osim ovdje, sv. Fuski je posvećena i župna crkva u selu Linardići (1885.), gdje je sjedište župe za okolna sela, kojoj pripada i crkva u zaljevu Sv. Fuska (Bolonić 1986, 50-52, 59; Polonijo 1987; Bolonić – Žic-Rokov 2002, 344-345).

Kvarnerski zaljev: Jedrenjaci pod naletom vjetra⁵⁵

Vjetar je bio poprilično svjež hladan, a more je bilo dosta uzburkano. Svaki val razbijao se o našu barku, a mi smo, usprkos kabanicama, bili potpuno mokri. U Franinu brodiću – bila je to *bracera*⁵⁶ ili napola pokriveni *luger*⁵⁷ – osjećali smo se sigurno i bez straha od opasnosti koje smo proživjeli tijekom

55 Ilustracija iz knjige G. L. Faber, *The Fisheries of the Adriatic and the Fish thereof, A Report of Austro-Hungarian Sea-Fisheries, with a detailed Description of marine Fauna of the Adriatic Gulf*, London 1883., koje su otisnute drvorezima prema crtežima čiji je autor Leo Littrow.

56 Orig.: *brazzera* (tal.). To je tip drvenog teretnoga jedrenjaka dužine 7-17 m, širine 3-4 m, visine 1,5-2 m, nosivosti do 50 t, s jednim jarbolom na kojem je glavno jedro i kosnik s prečkom. Nazvan je po otoku Braču gdje se javlja već u 15. stoljeću (Mardešić 1972, 425).

57 Orig.: *lugger* (eng.). Luger (škuner) je mali drveni brod za obalnu trgovinu i ribarenje na obalama Francuske i Engleske. Dužine je 16-24 m, širine 4-6 m, visine 2-2,5 m, nosivosti 80-220 t, s četverostrukim jedrom na prvom i drugom jarbolu. Može biti i duži te imati do pet jarbola i nosivosti do 600 t te s većom posadom od 8 do 18 osoba (Vekarić 1972, 366; 1985, 700).

našega nedavnog pohoda na Osor.⁵⁸ Brod je plovio uzburkanim morem i mi smo s predivnim osjećajem jurili prema našem cilju. No kada smo pristali uz obalu, našim poteškoćama nije došao kraj. Tada smo, nakon što smo se pretjerano pouzdali u Franinu priču, shvatili gdje bi mogao biti kraj našim patnjama na ovom putovanju. Sveta Fuska u koju smo doplovili nije bila selo nego samo mali zaljev s malim pristaništem, a Franin opis ceste i kola koje smo tu trebali naći bila je samo jako dobro kolorirana slika – slikovita priča. Kola koja smo ondje zatekli sigurno su bila posebne vrste, a izgledom nam nisu mnogo obećavala da bi mogla biti prijevozno sredstvo. Skupina seoskih žena i djece je na obali upravo završavala veliko godišnje pranje obiteljskih prnja, a strmim putem do obale kretala su se primitivna kola kojima su na obalu prevozili svoje košare s dronjcima i opet ih vraćali natrag svojim kućama. Par mršavih goveda čekao je da im se stavi jaram, a jedina nam je šansa bila da osiguramo korištenje tih kola i tih ljudi nakon što obave svoj posao pranja te da nas prevezu do sela. Frane je bio naš tumač. Žene su teško razumjele i jednu riječ talijanskoga, a uz njegovu pomoć pogodili smo se kao na tržnici, i to za forintu i 33 krajcara.⁵⁹ Zadnji dio iznosa predstavljao je zastarjeli i izvan upotrebe cvanziger ili treći dio forinte,⁶⁰ na koji ovdašnji puk rado računa kao što to čini priprosti puk sa souima⁶¹ u Francuskoj. U vezi s kolima Frane je imao

58 Jackson I, 1887, 97-99, 109-112, gdje opisuje kako je gotovo doživio brodolom ploveći u brodici, i to nadomak Osoru.

59 Florin/forinta (gulden sa zlatnom podlogom) bila je valuta Austro-Ugarskoga Carstva od 1754. do 1892. godine, a 1892. zamijenjena je krunom (krone/corona i heller/fillir 1/100 krune). Gulden (florin/forint), koji je bio u optjecaju sve do 1899. godine, dijelio se na 100 kreuzera (u austrijskome dijelu) ili 100 krajczára (u mađarskome dijelu). Taj je novac bio decimaliziran nakon 1857. godine. Krajcar ili krajcara (kreuzer) je sitni isprva srebrni, a od 18. st. bakreni austrijski novac. Kada je 1857. godine gulden (florin/forint) decimaliziran, kovani su novi novčići u bakru: 5/10, 1 i 4 krajcara; u srebru: 5, 10 i 20 krajcara, ¼, 1, 2 florina i 1 i 2 vereinsthaler; i u zlatu: 4 i 8 florina ili 10 i 20 franaka (Austro-hungarian – gulden).

60 Cvanziger je srebrni stari austrougarski novac u vrijednosti 20 krajcara, kovan prema konvencijskoj stopi iz 1752. godine, izrađivan u Mađarskoj i južnoj Njemačkoj. Od druge polovice 18. st. to je zajedno s kovanicom od 10 krajcara bio najbrojniji novac u prometu u Austro-Ugarskoj i južnoj Njemačkoj. Iako je izbačen iz službenoga prometa uvođenjem krune 1892. godine, ostao je u svijesti naroda kao omiljeno sredstvo izračunavanja vrijednosti i plaćanja (Numizmatika).

61 Sou dolazi od lat. riječi *solidus* (zlatni rimski i bizantski, kasnije i arapski kovani novac), koja je tijekom stoljeća u francuskom jeziku evoluirala u sou. To je sitan kovani novac koji je bio u upotrebi do 1795. godine, a nakon toga je ostao kao pučki naziv za kovanicu od pet centimesa (1/20 franaka), odnosno kao pučki naziv za sitne kovanice (Solidus). Od istoga latinskog korijena, a preko

sreću da je mogao održati svoje obećanje, ali s cestom to nije bio slučaj. Jedina postojeća cesta što je vodila iz zaljeva bila je nevjerojatno loša i izgledala je kao isušeno vodeno korito po kojem smo svi planinarili, dok su nesretne životinje vukle kola s našom prtljagom i čisto opranom odjećom seljana preko stijena i oblutaka, s kojima se ne bi mogli nositi ni najbolji konji. Volovi su se naprezali i s velikim naporom vukli kola. Kola su na kraju zajedničkim snagama cijele grupe, koja ih je pratila i gurala, dospjela na vrh brda i ubrzo potom došla u selo, gdje je oprana roba odložena, a naša prtljaga složena u kola tako da može poslužiti i kao sjedala. Moja se supruga posadila na vrh prtljage s izričitim nalogom da se drži za šiblje od kojeg su bile izrađene stranice kola kako ne bi propala kroz pod košare kola. Približno tri gotovo smrtna časa putovali smo gore pa dolje po brdima, što je bilo predugo čak i za dobra kola s mulama, a put što ga je isprala kiša tijekom mnogih zima nije izgledao ništa bolje nego korito bujice. Uskoro je postalo tamno, što je dodatno pogoršalo naše putovanje. Oni koji su hodali osjećali su se dosta loše, spoticali su se o oblutke i upadali u rupe. Ali naše patnje nisu bile ništa prema patnjama što su ih proživljavali oni koji su se brinuli za kola jer je grozno drmusanje tih bijednih kola prouzročilo to da je sve na njima poskakivalo pa je postojala velika opasnost da pri svakom sljedeće udaru sve ispadne iz kola. Ovime želimo reći kako su u srednjemu vijeku putovali naši stari. Devetnaesto stoljeće je ostalo za nama na parobrodu u zaljevu grada Cresa. Konjski tovari, barka, volovska zaprega i na kraju ova strašna kola, sve to što smo iskušali na ovome putovanju pripada dobrim starim vremenima. Još smo se nalazili u srednjem vijeku kada se pred nama uzdigla neka tamna masa, za koju smo u tami pomislili da je udaljena planina, a potom smo prepoznali zidine prastaroga grada Krka. I bili smo upravo nekoliko stoljeća u zaostatku kada smo napustili volove i kola na ulazu u usku ulicu i slijedili našega barkarijola s prtljagom koju je nosio na leđima spuštajući se strmom ulicom - drvoredom grubo popločanim i natkrivenim čudnim lukovima, do vrata male pristojne gostionice, gdje nam je iskustvo prijašnjih godina jamčilo da na kraju moramo naći neke od udobnosti za stvorenja ovoga stoljeća u kojem smo, na sreću, rođeni.”

talijanskog (venecijanskog) soldo (pl. soldi) nastao je i hrvatski čakavski naziv za (sitan) novac: soldi. Vjerojatno i često hrvatsko prezime Soldo iz Dalmacije i Hercegovine ima isti korijen.

Otok Krk: oranje s boškarinom i karet početkom 20. st. (razglednica, vl. J. L.)

Nakon opisa mukotrpnoga, ali uzbudljivoga putovanja od grada Cresa do grada Krka, Jackson donosi poseban dodatak s prikazom rodoslovlja knezova krčkih iz roda Frangipana.⁶² To je rodoslovlje nepotpuno (završava s djecom Ivana VII. ml. Frankopana, zadnjega krčkoga kneza) i neuspio je pokušaj – to će kasnije u ovome tekstu sam Jackson priznati⁶³ – štoviše i netočan, ne samo u navođenju imena pojedinih ličnosti nego i u njihovu povijesnome slijedu i međusobnim rodbinskim odnosima. Jackson upotrebljava naziv Frangipani da bi njihovo obiteljsko ime bilo što sličnije rimskim Frangepanima, a sve je fokusirao na Škinelinu lozu naglašavajući romansko podrijetlo knezova krčkih. Ovaj prikaz frankopanskoga rodoslovlja treba uzeti samo kao ilustraciju o

62 Jackson upotrebljava oblik prezimena Frangipani prema talijanskoj literaturi, dok hrvatska starija literatura upotrebljava oblik Frankapani. U novije vrijeme neki autori (Josip Vončina) bavili su se ovom obitelji ili samo nekim članovima te obitelji te su na osnovi onomasioloških i lingvističkih istraživanja došli do zaključka da se većina članova toga roda prezivala Frankopanima (Strčić 2002).

63 Jackson III, 1887, 127.

tome koliko je Jackson poznavao tu materiju, odnosno koje je izvore koristio,⁶⁴ ili pak koliko je zanimanja i truda uložio da to prenese čitateljima. Bilo bi preopširno i ovdje nepotrebno ukazivati na sve netočnosti koje se uočavaju u Jacksonovu rodoslovlju knezova Krčkih (Frankopana). Mnogo toga je u povijesti roda Frankopana danas, nakon više od jednoga stoljeća, mnogo jasnije nego u Jacksonovo vrijeme, posebno zahvaljujući znanstvenim istraživanjima i historiografskim dostignućima. U vezi s izučavanjem rodoslovlja knezova krčkih - Frankopana, pojedinih ličnosti iz toga roda, kao i njihova značenja danas postoji opširna historiografska građa i relevantna znanstvena povijesna literatura.⁶⁵

Prikaz rodoslovlja knezova krčkih iz roda Frangipana⁶⁶

DUJAM (DOIMO), porazio Hrvate 1133. god.

BARTOL I. (BARTOLOMMEO I.) i **VID I.** (GUIDO I.), sinovi pok. Dujma, kojima je 1163. god. Vit. Michelli⁶⁷ dao na upravljanje otok Krk (*Dandolo*).

BARTOL II. (BARTOLOMMEO II.) knez Krka iz roda Škinele Frangipana. (2)⁶⁸ Kažu da je poginuo u bitki s Tatarima kod Grobnika 1243. god.

MARKO (MARCO), *sin Bartola I.*, Ego M. fil. com. Bart. De Vegla, A.D. 1193. (Lucio).⁶⁹

VID II (GUIDO II.), **HENRIK** (EMERICO) i **IVAN I.** (GIOVANNI I.), *sinovi Vida I.*(1)⁷⁰ Ova trojica su oko 1204. god. dobila otok Krk u feudalni posjed (Farlati).

64 Cubich, Farlati, a nešto manje Črnčić.

65 Npr. V. Klaić 1901; N. Klaić 1970, 125-180; Strčić, 1998a, 387-427.

66 Uz svako ime u zagradama je dano ime u originalnome obliku kako ga navodi Jackson.

67 Vitale II. Michel (Vital II. Michiel ili Michele), 38. mletački dužd od 1156. do 1172. vodio Republiku u teškim vremenima sukoba s Bizantom, Zapadnim carstvom (Fridrik Barbarosa) i talijanskim gradovima – republikama (Genova, Pisa, Amalfi). Nastojao je suzbiti utjecaj ugarsko-hrvatskih kraljeva i Bizanta na istočnojadranskoj obali. S flotom ratnih brodova pokušao napasti Bizant, ali bez uspjeha jer je posada stradala od zaraznih bolesti. Ubili su ga nezadovoljnici zbog njegove bizantske ekspedicije i unosa zaraze u grad (V. Klaić 1901, 84; Michèl Vitale II).

68 Kuća Škinelina bila je ogranak Frangipana. Ne mogu naći neki zapis koji govori o tom slijedu (T. G. J.).

69 Ja M(arko), sin kneza Bart(ola) krčkoga. G(odine) G(ospodnje) 1193. (Lucio) (T. G. J.).

70 Nemoguće mi je sa sigurnošću slijediti srodstvo ove trojice braće (T. G. J.).

ŠKINELA (SCHINELLA), *sin Bartola II.*, komu je 1260. god. dužd Rainero Zen⁷¹ darovao drugu polovicu otoka Krka.

BARTOL III. (BARTOLOMMEO III.), *sin Vida II.*, pomogao 1242. god. Beli IV. Venecija ga je protjerala s Krka, a ponovno se vratio 1260. god. kada mu je dužd Rainero Zen dao dio otoka u feud.

FRIDRIK (FEDERIGO), *sin Vida II.*

VID III. (GUIDI III.), *sin Vida II.*, 1259. god. knez-načelnik Splita i Trogira, knez Vinodola i Modruša.

PETAR (PIETRO), **ŠKINELA** (SCHINELLA), **BARTOL** (BARTOLOMMEO), *sinovi Škinele* zajedno s ocem od Rainera Zena dobivaju feudalno pravo na Krk.

LEONARD (LEONARDO), **IVAN II.** (GIOVANNI II.), *sinovi Bartola III.* zajednički vladaju. Od kralja Ladislava III. 1289. god. dobivaju privilegije.

DUJAM II. (DOIMO), *sin Bartola III.* nezakonit, umro 1317., gospodar Modruša.

MARKO II., *sin Bartola III.*

MARKO (MARCO), 1317. god., **ŠKINELA** (SCHINELLA), 1307. - 1314. god., *sinovi Škinele.*

NIKOLA (NICOLO),⁽³⁾⁷² knez Krka, Senja i Modruša, ban Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

FRIDRIK (FEDERIGO), *sin Dujma II.*, knez Krka, knez-načelnik grada Muggia, 1331. god.

NIKOLA (NICOLO), *sin Marka II.*, njegova oporuka je iz 1377. god.

BARTOL (BARTOLOMMEO), *sin Marka iz roda Škinelina*, zvani Dačin, 1326. - 1335. god.

STJEPAN (STEFANO), *sin Nikole*, knez Modruški.

IVAN (GIOVANNI), *sin Nikole*, knez Senja i Modruša, ban Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Prihvatio 1387. godine kraljicu Mariju nakon njezina oslobođenja iz zatočeništva u Novigradu. Umro prije 1394. god. On i brat Stjepan su od kralja

71 Raniери Zèno, po tradicijskome redu 45. mletački dužd 1253. – 1268. (Zèno Raniери). Zèno je 1243. godine zapovjedaо armadom brodovlja koja je krenula vojskom protiv Zadrana, koji su se odmetnuli od Mletaka i bili podanici ugarsko-hrvatskoga kralja. Nakon žestoka okršaja uspio je pobijediti hrvatskoga bana i hercega Dionizija, otjerao je Zadrane iz grada, u grad naselio mletačke podanike te sklopio mir s Belom IV., čime je Zadar pripao Mlecima (V. Klaić 1972, 258-259).

72 Usudio sam se nazvati bana Nikolu imenom Nicolò. Ban je imao brata Marka, a njegov je otac bio Bartol, godine su istovjetne kao kod Cubicha, iako je on donio da je ban Nikola sin Bartola II., što je apsurdno (T. G. J.).

Ljudevita dobili potvrdu posjedovanja otoka Krka pod istim uvjetima kao i pod Venecijom. Njegova supruga bila je Ana, rođena 1352. god., kći Mainarda VII., kneza Goričkoga. Ostala je udovica 1394. god. i te je godine sa svojim sinom Nikolom ugovorila zajam s Venecijom.

NIKOLA (NICOLO), *sin Ivana*, najveći iz obitelji Frangipani. Podržao je kralja Sigismunda protiv Ladislava Napuljskoga. Istjeran s Krka i opozvan. Umro 1439. god. Supruga je DOROTEJA, kći kralja Češke i rođakinja mađarskoga kralja Ljudevita.⁷³

IVAN (GIOVANNI), *sin Nikole*, oko 1439. god., abdicirao u korist Venecije 1480. god., zadnji knez Krka iz roda Frangipani.

BARTOL (BARTOLOMEO), **MARTIN (MARTINO)**, knez Novoga i Bribira, **ŽIGMUND (SIGISMUNDO)**, **DAMJAN (DAMIANO)**, **STJEPAN (STEFANO)**, **KRISTOFOR (CHRISTOFORO)**, **ANDRIJA (ANDREA)**, **NIKOLA (NICOLO)**, *sinovi Nikole*.

BERNARDIN (BERNARDO), *sin Stjepana*.

ANĐELO (ANGIOLO), *sin Ivana*, umro mlad u službi u Mađarskoj.

NERON (NERONE),⁷⁴ *sin Ivana*.

KATARINA (CATARINA), *kći Ivana*, prvi muž Francesco Dandolo,⁷⁵ drugi muž Andrea Foscolo.⁷⁶

73 Ovdje se radi o Nikoli (Mikuli) IV. Frankopanu. Njegova supruga Doroteja je kći Nikole I. Gorjanskoga, ugarskoga palatina i sestra Nikole II. Gorjanskoga, hrvatsko-dalmatinskoga bana i bana cijele Slavonije, ugarskoga palatina (Švob 2002, 61-63). Jacksonova tvrdnja da je kneginja Doroteja kći češkoga i rođakinja mađarsko-hrvatskoga kralja nema uporišta u historiografiji. Ovdje je Jackson pomiješao ličnosti i godine, i to vjerojatno: ili Doroteju Gorjanski s Luisom de Aragon, suprugom Bernardina Frankopana i sestričnom ugarsko-hrvatske kraljice Beatrice, supruge kralja Matijaša Korvina, ili s Beatrice Frankopan, kćeri Bernardinovom i suprugom Jurja Brandeburškoga iz kuće Hohenzollern, koja je u svojem pečatu imala sjedinjene grbove Korvina i Frankopana (Strčić 1998a, 399-400)

74 U hrvatskoj povijesnoj literaturi i tradiciji nema Ivanova sina Nerona. Ivan VII. ml. Frankopan, zadnji knez krčki, imao je dva sina: Ivana – Anža, Andela (Angiolo), koji je umro 1465., i Nikolu, koji je umro 1480. god., te kćer Katarinu, koja je umrla 1486. i sahranjena je na Košljunu (V. Klaić 1901, 274; Strčić 1998a, 393).

75 Dandolo je stara mletačka patricijska obitelj čiji korijeni sežu u 10. st. Ta je obitelj odigrala važnu ulogu u životu Venecije, posebno od 12. do 15. st., kada su njezini članovi obnašali važne crkvene, vojne, pomorske i državničke funkcije, a četiri člana te obitelji bili su i mletački duždevi (Dandolo).

76 Foscology, mletačka obitelj čiji korijeni sežu u 12. st. Mnogi njezini članovi sudjelovali su u političkom životu Venecije kao državni dužnosnici i vojnici, posebno u područjima koja je Venecija zaposjela u četvrtoj križarskoj vojni (Foscology).

Nakon rodoslovlja knezova krčkih Frankopana Jackson prelazi na prikaz povijesti otoka i grada Krka s posebnim naglaskom na život i sudbinu zadnjega kneza krčkoga Ivana iz roda Frankopana, kao i na okolnosti pod kojima je Venecija ovaj otok prisvojila, tj. bolje rečeno, na prevaru preuzela. Poglavlje XXVI. (str. 125-163) Jackson u potpunosti posvećuje otoku Krku, njegovoj povijesti, znamenitostima grada Krka, ali i nekim drugim lokalitetima, kao što je to franjevački samostan na Košljunu, Baška, Stara Baška i Vrbnik koji je posjetio s namjerom da se ondje ukrca na parobrod kojim bi se vratio u Rijeku.

Otok Krk

„Krk je najveći i najvažniji otok na Kvarneru. Taj se otok ne proteže u du-
goj ravnoj liniji poput susjednih otoka Cresa i Paga nego je, da se upotrijebi
izraz jednoga od njegovih stanovnika, širok koliko je i dug i okrugao poput
jajeta.”

Grad Krk oko 1900. godine (razglednica, vl. J. L.)

„Na njemu se, osim grada Krka, nalazi i nekoliko gradića te tu živi između 18 i 20 tisuća duša. To je Cyractica koju spominje Strabon⁷⁷, Curicta o kojoj govore Ptolomej⁷⁸ i Plinije,⁷⁹ a koja je uživala Jus Italicum.⁸⁰ To je i Becla⁸¹ koju spominje Konstantin Porfirogenet kada kaže da se na tom otoku nalazi grad ili κάστρον⁸², čiji se stanovnici nazivaju Romanima sve do njegovih dana.⁸³

-
- 77 Strabon (63. g. pr. Kr. – 24. g. po. Kr.), grčki povjesničar, geograf i filozof. Njegovo najpoznatije i jedino sačuvano djelo je *Geografija*, koje u 17 knjiga donosi povijest i opise ljudi i mjesta diljem njemu tada poznatoga svijeta. Ali Strabon prenosi i stariji naziv za otok Krk i susjedne otočiće (Jantarni otoci), koje je preuzeo od Teopompa iz Hija, koji donosi i podatak o opsegu otoka Krka od 500 stadija, što se s većom izvjesnošću može danas povezati s otokom Krkom. Međutim, Strabon navodi da na Jadranu ne postoje Jantarni otoci te donosi gore navedeno ime otoka i grada (Zelić 1991, 28-29).
- 78 Klaudije Ptolomej (nakon 83. – 161. g. po. Kr.), grčki matematičar, geograf, astronom i astrolog iz Aleksandrije u rimskom Egiptu. Prikazao je cjelokupnu astronomsku i geografsku znanost svoga vremena. Smatrao je da je Zemlja središte svemira (Ptolomejev sustav). Napisao je više djela, od kojih su najpoznatija: *Almagest* (astronomska rasprava), *Geografija* (temeljit prikaz zemljopisnog znanja grčko-rimskoga svijeta), *Tetrabiblos* (horoskopska astrologija) (Abila). Ptolomej preuzima podatke od Plinija i donosi imena dvaju gradova Curicta i Fulfinum (kod Omišlja), što je kasnije i potvrđeno arheološkim nalazima i epigrafičkim spomenikom (Zelić 1991, 30).
- 79 Plinije III. 21. Stara Curicta je sačuvana u nazivu Krk, ilirskome imenu grada Krka (Veglia) (T. G. J.). Gaj Plinije Sekund Stariji (23./24. – 79. po Kr.), polihistor, istraživač prirode, društva, kulture i čovjeka, napisao je više djela iz raznih područja, a sačuvano je samo njegovo najveće djelo *Naturalis historia* (*Prirodoslovlje*) u 37 knjiga. To je svojevrсна enciklopedija svega tadašnjeg znanja s gotovo svih područja tadašnjih znanosti i umjetnosti. Iako Plinije često iznosi netočnosti i neproverene priče, kod njega se nailazi i obilje vrijednih podataka koji inače nisu nigdje drugdje sačuvani. Njegovo je djelo najopsežniji i najvažniji izvor za poznavanje antičke znanosti i kulture (Posavec 2008). U trećoj knjizi *Prirodoslovlja* Plinije spominje dva naselja pripadnika teritorijalnih zajednica Fertinates i Curictae na otoku čije ime donsi: Curicum, Curicta insula, Ins. Curica (Zelić 1991, 29).
- 80 *Ius Italicum* je bio privilegij koji se dodjeljivao zaslužnim rimskim provincijskim gradovima. Odnosio se na cijelu zajednicu, civitas, a ne na njezine pojedince. Tim su pravom zemljišta zajednice izjednačena s onima u Italiji u pogledu svih pravnih svojstava, uključivši i oprost od oporezivanja (Suić 2003, 53).
- 81 To ime prijeće će u srednjovjekovni latinitet i, mijenjajući tijekom vremena svoj oblik, biti zabilježeno u velikom broju inačica kao *Vegla*, *Vikla*, *Vitula*, *Vigilia*, *Veggia* itd., da bi se talijaniziralo kao *Veglia* (Zelić 1995, 57).
- 82 Kastron = grč., utvrđeno naselje, grad.
- 83 Const. Porph. de Adm. Imp. Pogl. 29. Vidi Opća povijest, Vol. I. str. 16, bilješka (T. G. J.). Ovdje se radi o djelu bizantskoga cara Konstantina Porfirogeneta *De administrando imperio*. O otoku Krku u antičkim izvorima te o imenu grada i otoka Krka u antici i srednjemu vijeku vidi više u novijoj hrvatskoj historiografskoj literaturi (Zelić, 1991, 25-34; Goldstein 1992; Zelić 1995, 55-62).

Biskup i prior Krka⁸⁴ položili su 998. godine u Zadru vazalsku zakletvu Petru Orseolu II.⁸⁵ obvezujući se da će od tada u javnim „laudama”, umjesto imena

84 Prior je bio predstavnik Bizantskoga Carstva s čijim je odobrenjem i moći Pietro Orseolo poduzeo taj vojni pothvat. Lucio de Regno, str. 69.; Dandolo, Pogl. IX.. i. str. XIX.; Cubich, Vol. II., str. 54 (T. G. J.). Ipak su činjenice malo složenije. Na čelu svakoga dalmatinskoga grada je načelnik ili prior, kojega bira građanstvo, a potvrđuje hrvatsko-dalmatinski kralj, kojemu je pripadala počev od X. st. (dakako, ne uvijek) i romanska Dalmacija (bizantska Thema Dalmatia: gradovi Zadar, Trogir, Split, Dubrovnik, Kotor, Krk, Osor i Rab). Prior gradski je neposredno podložan kralju, on je zajedno s banovima i hrvatskim županima u kraljevskom vijeću te spada poput ovih među velikaše (primates, magnates) hrvatske države. Od svih priora najugledniji je zadarski te je na neki način poglavica svih priora, naročito ako ga je bizantski car odlikovao čašću stratega ili katapana cijele Dalmacije. Prior gradski je glavar gradskoga vijeća, koje se sastoji od tribuna, sudaca (*iudices*) i bilježnika (*notarii*). Za sve važnije stvari saziva se gradska skupština, u koju dolazi i gradski biskup sa svećenstvom, plemstvo i prosti puk (V. Klaić 1972, 155-156, 160). Iohanes Lucius (Lucio), Ivan Lučić Lucius (Trogir, 1604. – Rim, 1679.), hrvatski povjesničar i autor djela *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex* (O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske u šest knjiga), čije je prvo izdanje tiskano u Amsterdamu 1666. godine. U tom djelu Lucius je dao prikaz hrvatske povijesti od prapovijesti do 15. stoljeća znanstvenim načinom temeljito potkrijepljen izvornom građom, a na kraju knjige su i određeni vrijedni izvori za povijest te popis literature s Lučićevim komentarima o objavljenim spisima. Knjiga je opremljena sa šest povijesnih zemljovida. Izdanje je posvećeno hrvatskome banu Petru Zrinskomu. Lučića se s pravom može smatrati utemeljiteljem moderne hrvatske historiografije, koji ima iznimnu važnost i mjesto i u razvoju europske historiografije (Kurelac 1994, 11-30; Ladić 1998, 160, 162-164). Kada Jackson navodi „Dandolo”, onda citira ili se poziva na djelo mletačkoga dužda Andrea Dandola (1306. – 1354.) pod nazivom *Liber Albus e Liber Blancus dell' Archivio veneto*, gdje je skupio najstarije venecijanske dokumente i time postao zaslužan za preustroj venecijanskoga zakonodavstva. Tim dokumentima obuhvaćena je mletačka povijest do kraja 1280. godine (Dandolo, Andrea).

85 Orsèolo je mletačka plemićka obitelj s kojom je započeo uspon Venecije kao države, i to izborom Petra I. za dužda. Ova obitelj je više od pola stoljeća vladala Venecijom, osiguravala joj unutarnji mir i stabilnost, ali i na vanjskome planu je u savezništvu s Bizantom uspješno suzbila Hrvate i Ugare te time osigurala mletačko gospodstvo na Jadranu (Orsèolo). Petar II. Orsèolo, mletački dužd (10. – 11. st.), sin Petra I. Svetoga. Potpomognut bizantskim carem i izdajom Svetislava Suronje, brata hrvatskoga kralja Držislava, odlučio je prekinuti hrvatsku dominaciju nad Jadranom. Godine 998. doplovio je velikom flotom do Osora, potom do Zadra gdje su mu se poklonili predstavnici dalmatinskih romanskih gradova (Zadar, Krk, Rab). Nakon toga zauzeo je Biograd, Trogir, Split, otoke Korčulu i Lastovo. Poklonili su mu se i Dubrovčani, a mir je sklopio i s Neretljanima. Proglasi se vojvodom Dalmacije i u dalmatinske gradove poslao mletačke plemiće za upravitelje. Venecija se time oslobodila višestoljetnoga hrvatskoga vrhovništva nad istočnom jadranskom obalom, prestala plaćati danak hrvatskome kralju, tj. postala je gospodaricom Jadranskoga mora. U spomen na taj događaj svake godine na blagdan Spasovo mletački dužd se izvezio na morsku pučinu gdje se bacanjem prstena u more vjenčavao s morem. Tako je bilo sve do propasti Venecije. Već 1000. godine hrvatski kralj Držislav vratio je dalmatinske gradove pod svoju upravu. Ipak su zbog odnosa s bizantskim carem gradovi Osor, Rab i Krk i dalje ostali pod mletačkim vrhovništvom (V. Klaić 1972, 118-122; Orsèolo Pietro II.). Prije dvadesetak godina obnovljen je običaj vjenčavanja dužda,

cara, biti ime dužda. No čini se da su otoci potom ipak pripali hrvatskim krajevima.⁸⁶ Biskup krčki je pod svojom jurisdikcijom imao i područje koje je kasnije postalo Senjska biskupija jer Senj prije toga nije bio zasebno biskupsko sjedište.⁸⁷ Krčka biskupija bila je podložna salonitanskom metropolitanskom sjedištu⁸⁸ sve do uzdignuća zadarskoga nadbiskupskog sjedišta na metropolitansku čast 1105. godine. Krk je 1105. godine potpao pod vlast mađarskoga kralja Kolomana,⁸⁹ a 1111. godine krčki biskup Dominicus nalazi se među mađarskim dvorjanima kao svjedok darovnice kojom kralj Koloman daruje povlastice rapskoj Crkvi.⁹⁰ Kao i druge kvarnerske otoke, tako je i otok Krk dužd Ordelafo Faliero⁹¹ 1115. godine vratio pod svoju vlast. Iako su 1117.

.....
 tj. gradonačelnika Venecije s morem, ali sada se prsten šalje na dar odabranim gradovima koji su bili u državnoj zajednici s Venecijom i s kojima Venecija želi imati dobre ili posebne odnose. Tako je grad Rijeka 1993. godine dobio i primio takav prsten na dar, što se ne može dovesti u povijesni kontekst tradicije Mletačke Republike jer grad Rijeka nikada nije bio pod mletačkom vlašću nego je pripadao Italiji samo dvadeset godina nakon Prvoga svjetskog rata zaključcima mira u Rapallu, što je tome činu slanja prstena dalo iznimno negativan politički kontekst.

- 86 „Vegliensis, Apsarensis, et Arbensis episcopatus habuerunt parochias suas in insulis suis, sed Vegliensis obtinebat majorem partem parochiarum quas nunc habet Signiensis eccl. quae non erat tunc Episcopatus sedes. Omnes enim civitates praedictae ad regnum Croatiae pertinebant.” Toma Arhidakon c. XV. (T. G. J.). U prijevodu: „*Krčka, osorska i rapska biskupija imale su župe na svojim otocima, osim krčke koja je imala najveći dio župa na području koje sada pripada senjskoj biskupiji. Senj tada nije bio biskupsko sjedište. Svi ti rečeni gradovi pripadali su kraljevini Hrvatskoj*” (prev. J. L.).
- 87 Senj se spominje kao biskupsko sjedište već u V. stoljeću (biskupi: *Laurentius* i *Maximus*). Nakon toga nema spomena senjske biskupije, a ni senjskih biskupa. Tek 1169. godine papa Aleksandar III. piše pismo senjskome biskupu Mireju, kojega poziva na poslušnost splitskome metropolitu kao što su to činili Mirejevi prethodnici na biskupskoj stolici u Senju (Črncić 1867, 31-34).
- 88 Lucio, de Regn. II. 14, str.: 95 (T. G. J.).
- 89 Koloman, ugarsko-hrvatski kralj (1095. – 1116.) iz ugarske dinastije Arpadovića (mađarski: *Árpádok*) Dinastija je dobila ime po vojvodi Arpadu (890. – 917.). Pod vodstvom Arpada Ugri (Mađari) su se spustili od rijeka Pruta, Dnjestra i Buga u Panonsku nizinu. Nisu se uspjeli probiti dalje na Zapad pa su se okrenuli na jug prema Hrvatskoj i Dalmaciji. Koloman je hrvatski kralj od 1102. godine kada, prema tradicionalnom historiografskom mišljenju, s predstavnicima 12 hrvatskih plemena sklapa ugovor (*Pacta, Concordia*) i potom je u Biogradu okrunjen za kralja Hrvatske i Dalmacije. Godine 1105. bizantski car Ivan Komnen dao je prešutni pristanak da Koloman preuzme nekadašnji bizantski temat Dalmaciju i on triumfalno ulazi u Zadar. Potom su se predali i drugi dalmatinski gradovi, među njima i Krk, dok je Rab zauzeo silom. Dolaskom na jadransku obalu dolazi u sukob s Venecijom, koja je željela biti apsolutni godpodar jadranske obale (Antoljak 1983, 245-246).
- 90 Ibidem (Lucio, de Regn. II. 14), str. 118 (T. G. J.).
- 91 Ordelafo Falièro, mletački dužd od 1102. godine (umro 1118. godine). Godine 1102. poduzeo je vojni pohod na Istok da bi pomogao Balduinu I., jeruzalemskome kralju. Sjepanu II., kralju

godine Mađari ponovno zaposjeli ostatak Dalmacije, Krk je ipak ostao pod Venecijom.⁹² Tijekom 12. stoljeća otok su često pustošili hrvatski gusari, odvodili su ljude, rušili gradske zidine i zgrade. Sve je to trajalo do 1133. godine, kada im je konačno uzvraćeno učinkovitom obranom. Te su godine Krčani potpomognuti Mlečanima pobijedili snažnu flotu koja ih je napala i uspjeli zapaliti neprijateljsko brodovlje i zarobiti preživjele. Da se ne bi taj sjajni trijumf nikada zaboravio, biskup Dominicus utemeljio je svečanost koju su Krčani slavili svake godine, i to 9. ožujka, da bi se sjetili svojega spasa i obilježili poraz napadača. Gradske zidine su obnovljene i grad je potporom Mlečana i pod nadzorom kneza ili rektora⁹³ Dujma ili Doima⁹⁴ doveden u stanje koje je odgovaralo potrebama obrane.

Čini se da je knez Dujam bio iz roda Frangipana, s čijom budućnošću je povezana daljnja povijest otoka.⁹⁵ Frangipani su, navodno, izdanak prastaroga patricijskog roda rimskih Anicija, od kojih su potekle prema njihovim slaviteljima najveće ličnosti srednjega vijeka.⁹⁶ Dante je, kako kažu, potomak jedne grane koja se nastanila u Firenci pod imenom Elisei, što je kasnije promijenjeno u Alighieri.⁹⁷ Među izdancima grane ove obitelji mogu

ugarsko-hrvatskome (1116. – 1131.), oduzeo je Zadar i Biograd, a kasnije i druge gradove u Dalmaciji (Šibenik, Trogir, Split) te se proglasio knezom Hrvatske (1115. godine). No Stjepan II. je uskoro (1117. godine) s vojskom povratio gotovo sve dalmatinske gradove, osim Zadra. Na to je dužd Ordelafo Falièro s brodovljem i vojskom krenuo u Dalmaciju. U bitki kod Zadra dužd je bio ranjen, potom je i umro, a vojska je poražena te je pobjegla s bojišta. Vratila se u Veneciju, gdje su ih dočekali uz slavlje očekujući i misleći da je to pobjednička vojska (V. Klaić 1972a, 170-172; Falièro Ordelafo).

92 Farlati, V., 298 (T. G. J.). Radi se o djelu: Daniele Farlati, *Illyrici Sacri, Tomus Quintus, Ecclesia Jadertina cum suffraganeis, et Ecclesia Zagrebiensis*, Venetiis MDCCCLXXV, u kojem je dana povijest Zadarske nadbiskupije sa sufraganskim joj biskupijama i povijest Zagrebačke biskupije.

93 Upravitelja.

94 Orig.: Duymus (lat.) ili Doimo (tal.); Farlati, V. 299 (T. G. J.).

95 Pokušao sam načiniti rodoslovlje Frangipana, ali ga nisam uspio u cijelosti sastaviti. To rodoslovlje se može vidjeti na početku ovoga poglavlja (XXVI.) (T. G. J.).

96 U srednjemu vijeku bilo je sasvim uobičajeno korištenje povijesno neutemeljenih i nedokumentiranih rodoslovlja koja su rađena po narudžbi s ciljem promidžbe i veličanja naručitelja, odnosno postizanja određenih društvenih ciljeva, ostvarivanja željenih interesa. Često su takvi falsifikati lako prepoznatljivi, ali se ipak događa da se u njima prepleće istina s neistinama pa je teško razlučiti što je povijesno utemeljeno, a što nije.

97 Boccaccio, *Vita di Dante* (T. G. J.). Drugi povjesničari toga vremena dokazuju neutemeljenost njihova romanskoga, rimskoga podrijetla te ukazuju na to da su knezovi Krčki, odnosno Frankopani

se s iznenađenjem pročitati imena: Grgur Veliki,⁹⁸ Toma Akvinski,⁹⁹ Innocent III.,¹⁰⁰ Franjo Asiški,¹⁰¹ Benedikt¹⁰² i njegova sestra Skolastika.¹⁰³ Jedna se grana ove obitelji doselila u Veneciju, gdje su imali palaču na Canal Grande. Drugoj je Karlo Veliki dao u leno kneževinu Liku u Iliriji, gdje su uzeli ime Šubić¹⁰⁴ da

originalno rod lokalnoga, hrvatskoga plemstva s otoka Krka, odnosno šireg područja tadašnje Krajine koja je obuhvaćala Krk, Senj, Gacku, Liku, a vjerojatno i Krbavu (Vassilich 1904, 348-366).

98 Sv. Grgur I., Veliki (o. 540. – 604.), prefekt grada Rima, papa, crkveni naučitelj.

99 Sv. Toma Akvinski, Thomas de Aquino (o. 1225. – 1274.), dominikanac, skolastički filozof i teolog. Dao je sveobuhvatan i sustavno izložen pregled srednjovjekovnih katoličko-skolastičkih pogleda na pitanje filozofije, prava, morala, države i društvenih odnosa. Najvažnija djela: *Summa Theologiae*, *Summa contra gentiles*, *Scriptum super Sententiis* i dr. Osivač reda propovjednika (dominikanci) čiji samostani u Hrvatskoj djeluju u kontinuitetu od 13. st. do danas, ponajviše na obalnome području (Grgić 1979, 567).

100 Inocent III. (1160. – 1216.), papa od 1198. godine, organizirao III. križarsku vojnu.

101 Sv. Franjo Asiški, Giovanni Francesco Bernadone (1182. – 1226.), vjerski reformator, svetac Katoličke crkve. Napustivši mondeni život, propovijeda „evandeosko siromaštvo”, osniva prosjački red „manje braće” (franjevci), pjesnik i mistik, lirik vizionar. Bio je i u hrvatskim krajevima (Zagreb, Krk, Zadar, Split). U Hrvatskoj su franjevci prisutni od 13. st., gdje su i danas najbrojniji i najaktivniji samostani različitih franjevačkih denominacija (Grgić 1979, 232-234).

102 Benedikt iz Nursije (o. 480. – 541.), pustinjač kod grada Subiaco, osnivač benediktinskoga reda i zapadnoga monaštva, svetac Katoličke crkve. Podigao 529. godine samostan Monte Casino. Napisao Pravilo (Regulu) monaškoga života. Brojni benediktinski samostani djelovali su još od 9. st. na hrvatskome području te su pridonijeli uključivanju tih krajeva i naroda u europski kulturni krug. Neki od tih samostana imali su bogoslužje i na staroslavenskome jeziku (Sv. Lucija u Jurandvoru, Sv. Nikola u Omišlju). Većina muških samostana propala je krajem 15. st. kada su te lokacije preuzeli uglavnom franjevci (Košljun na Krku). Zadnji muški benediktinski samostani na području današnje Hrvatske ukinuti su početkom 19. st., i to u vrijeme francuske vladavine, a pokušaj obnove toga reda u Hrvatskoj je učinjen početkom, odnosno sredinom 20. st. (M. Lošinj, Opatija, Tkon -Ćokovac), od kojih danas djeluje samo onaj u Tkonu – Ćokovcu na o. Pašmanu (Grgić 1979, 142-143).

103 Sv. Skolastika, sestra blizanka sv. Benedikta, svetica Katoličke crkve. Poput brata i ona se posvetila redovničkom životu. Osnovala je ženski ogranak benediktinskoga reda, benediktinke (Grgić 1979, 535), čiji brojni samostani i danas djeluju na hrvatskoj obali, od kojih je jedan i u gradu Krku: Sv. Marije od Anđela, danas Uznesenja Marijina (Ostojić 1964, 193-194).

104 Šubići, srednjovjekovna hrvatska feudalna obitelj sa sjedištem u Bribirskoj župi ponad Šibenika (Bribirski knezovi, Šubići Bribirski) iz koje su se istaknuli mnogi članovi kao hrvatsko-dalmatinski i bosanski banovi, feudalni gospodari cijele južne Hrvatske i Bosne (Pavao, umro 1312. god.; Mladen II. umro prije 1341.). Zamjenom Ostrovice u Dalmaciji za Zrin u srednjoj Hrvatskoj (1347. god.) ogranak je stekao atribut Zrinski i poslije se proslavio u protuturskim borbama (Nikola Zrinski Sigetski) i Zrinsko-frankapanskim otporom (Nikola i Petar Zrinski). Posljednji Zrinski su nestali iz hrvatske povijesti 1691., odnosno 1703. godine. Prema nekim informacijama, jedan odvjetak Zrinskih, navodno potomci Martina Zrinskoga (1462. – 1508.), danas živi u Grčkoj pod imenom Sdrinias (Sdrinas). U katedrali u Krku je desno od ulaza u podu grobnica s nadgrobnom pločom obitelji Zubich ili Šubić (Subich) iz 16. st. (Žic-Rokov 1971a, 141; Bradanović 2005, 250-251).

bi se integrirali sa Slavenima, te su utemeljili rod koji je kasnije postao moćan u Dalmaciji i poznat kao knezovi Bribirski. Povezanost ove obitelji s otokom Krkom navodno je započela s mletačkim ogrankom obitelji, od koje je netko iz te obitelji pratio Pietra Orseola II. na njegovu vojnom pohodu i za nagradu dobio otok na upravu pod uvjetom da ga brani od Slavena. Ovi prvobitni knezovi čini se da su ipak bili samo službenici, upravitelji postavljeni na godinu dana, a ne gospodari otoka te su, u stvari, Frangipani postupno i vrlo brzo izgubili iz vida tu činjenicu nakon što su se našli u funkciji, tj. u službi kao i već spomenuti Dujam ili Doimo.

Nakon smrti Dujma kneževska uprava Krka je 1163. godine predana njegovim sinovima Bartolu i Vidu,¹⁰⁵ a u ranom 13. stoljeću mletački Senat dao je otok Krk trojici braće iz te obitelji – Ivanu, Vidu i Fridriku – te njihovim potomcima kao nasljednu zemlju koja i dalje ostaje pod vrhovnom vlašću Republike.¹⁰⁶ Svome su otoku Frangipani s Krka uskoro pridodali posjede na kopnu u Hrvatskoj, koje su dobili kao nagradu za usluge pružene mađarskim kraljevima Beli III. i iznad svega Beli IV.,¹⁰⁷ kojem su pomagali pri bijegu pred Tatarima kada je kao bespomoćni izbjeglica 1242. godine s obitelji dospio na otok Krk. Pri izdavanju darovnice kralj je prenio kneževstvo Senja na Bartola i Fridrika krčkoga, s time da pravo nasljeđivanja imaju njihovi nasljednici najbližega živućeg roda ako bi nestao netko od njihovih najbližih.¹⁰⁸

105 „Anno MCLXIII mense Augusto Vitalis Michael concessit Veglae Commitatum in feudum Bartholomaeo et Guidoni filiis Doimii defuncti, sicut....et ipse eorum pater Doimus tenuerat. Extat privilegium in libro. Soc. Subscriptum a Duce et multis de Consilio.” Dandolo, u Marg. Cod. Ambros. Murat. XII., str.: 291, bilješka (T. G. J.). U prijevodu: „Godine 1163. mjeseca kolovoza Mihael Vitalis je dao kneževstvo krčko u feud Bartolu i Vidu, sinovima pokojnoga Dujma, kao što... je isto time njihov otac Dujam upravljao” (prev. J. L.).

106 „Urbem atque insulam Veglie tribus nobilissimis fratribus Joauni Guidoni et Emerico eorum filiis et heredibus fiduciarium dedurent.” Farlati, Tom.V. Drugi pisci donose godinu 1204. kao vrijeme njihova uvođenja u posjed. Farlati to ne spominje (T. G. J.). U prijevodu: „Grad i otok Krk braći plemenita roda Ivanu, Vidu i Fridriku i njihovim sinovima i nasljednicima su s povjerenjem dani” (prev. J. L.).

107 Bela III., mađarsko-hrvatski kralj (1173. – 1196.) i Bela IV., mađarsko-hrvatski kralj (1235. – 1270.) iz dinastije Arpadovića (Antoljak 247, 249-250).

108 „Deus... ad consolandum nos Fredericum et Barth. Illustres et strenous Viros Nobiles de Vegla, quasi de Coelo projecit, qui nobis in omni eorum parentela adhaerentes..... non modicam eorum pecuniam quae ultra viginti millia marcaru transcendit cum aliis rebus recompensantes eorum servitia et dona de concilio Dominae Mariae Carissimae Consortis nostrae et Baronum nostrorum fidelium quamdam Civitatem nostram circa littus maris existentem Segniam vocatam

Postavši feudalci vazali mađarskoga kralja navukli su na sebe sumnju Prejasne Republike.¹⁰⁹ Dandolo kaže da su prenijeli svoju vazalsku ovisnost na drugoga dobročinitelja „*et ei totaliter adhaeserunt*,”¹¹⁰ što je dužd smatrao izdajom te im je oduzeo naslov i vlast nad otokom Krkom te ih izbacio iz mletačkoga plemstva. Lorenzo Tiepolo, sin dužda koji je tada vladao,¹¹¹ poslan je za kneza na Krk, a njegov brat Giovanni u Osor, gdje je tamošnja vladajuća obitelj navukla na sebe nezadovoljstvo Republike. Tek nakon sedamnaest godina Frangipani su ponovno uspostavili svoju vlast i povratili položaj kneza na Krku. To se dogodilo 1260. godine, kada je dužd Raniero Zen dekretom otok podijelio u dva dijela, od kojih je jedan predan Bartolu i Fridriku, a drugi je darovan Škineli, sinu drugoga kneza Bartola. Oni su uživali privilegije kao i prethodni knezovi, vladali prema dobrim i starim pravilima i običajima otoka, držali prijatelje i neprijatelje Venecije kao svoje, nisu surađivali s gusarima (*cum ullo corsario*),¹¹² plaćali su 900 libri mletačkih svatko po pola, naoružavali jednu galiju u slučaju potrebe i slali jednoga iz svoje obitelji da njome zapovijeda itd. U slučaju da nemaju nasljednika, otok se vraća državi; u slučaju odsutnosti kneza, imenuje se rektor koji upravlja otokom te su i dalje ostali članovi Velikoga vijeća i zadržali položaj mletačkih plemića.

Dvostruka pozicija i podijeljena podložnost Frangipana, koji su bili mletački knezovi što se tiče Krka, a mađarski knezovi što se tiče Senja i Modruša¹¹³

.....
 dedimus, donavimus, ... perpetuo et irrevocabiliter possidendam,” itd. navodi Lucio, De Reg., Vol. IV. str.: 175 (T. G. J.). U prijevodu: „Bog... našim udruženim Fridriku i Bartolu, presvijetlim i odlučnim muževima, plemićima krčkim, koje kao da nam je Nebo poslalo i koji su nam u svemu bili kao što su to bili i njihovi roditelji... unutar njihova imetka koji je prešao preko dvadeset tisuća maraka.....sa svim stvarima....nadoknađujemo njihovo služenje i zahvaljujući savjetu Najdraže Marije Naše Supruge i naših vjernih baruna tako grad naš koji se nalazi na obali morskoj i zove se Senj... dajemo, darujemo ... za uvijek i u neopozivo vlasništvo” itd. (prev. J. L.).

109 Službeni naziv Mletačke Republike: Serenissima Republica di Venezia (Prejasna Republika Venecija).

110 „i o njemu postali potpuno ovisni” (prev. J. L.).

111 Tiepolo je jedan od najstarijih mletačkih rodova, koji je dao mnoge duždeve, diplomate, vojskovođe, pravnike, umjetnike, kao i druge visoke dužnosnike. Ovdje se radi o 43. mletačkom duždu Jacopu Tiepolo nazivanom Scopulo (1229. – 1249.). Njegov sin Lorenzo, o kojem je ovdje riječ, bio je 46. mletački dužd (1268. – 1275., tj. do smrti). Tijekom njegove vladavine Marko Polo je 1273. godine krenuo na put za Kinu, a vratio se 1295. godine (Tiepolo).

112 „Ni s jednim gusarom” (prev. J. L.).

113 Orig.: Modrussa. Modruš je u Hrvatskoj, nekih dvadeset ili trideset milja udaljen od mora. Farlati, Vol. IV. str. 106, navodi putopisca koji opisuje Modruš čije gradske zidine i dvoja vrata su sačuvani, a kaštel i crkve su ruševine. On spominje „rudera cathedralis antique ecclesiae .. et prope eandem

koji im je kralj darovao 1193. godine, bila je učinkovita u promicanju mira i trgovačkoga posredovanja među ovim državama.¹¹⁴ Obitelj je zadržala svoj kneževski položaj na otoku do 15. st. jer knezovi koji su posjedovali Senj i Modruš i koji su bili veliki mađarski feudalci, kada je mirom u Zadru 1358. godine otok pripao mađarskoj upravi, nisu imali nikakvih poteškoća da od kralja Ludovika¹¹⁵ dobiju i Krk pod istim uvjetima pod kojima im je taj otok dala Venecija. Knez Ivan,¹¹⁶ za svoju potporu kraljici Mariji¹¹⁷ i njezinome mužu caru Sigismundu,¹¹⁸ uz kneževski posjed Krka, Senja i Modruša bio je počašćen i imenovan banom Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Posebno je zanimljivo da

.....
attollitur turris campanaria que vix aliquam injuriam a Turcis et a tempore passa est" (T. G. J.). U prijevodu: „*ruševnu prastaru katedralnu crkvu ... i uz nju uznositi zvonik, koji su izgleda u prošlim vremenima porušili Turci*" (prev. J. L.). Ovdje se Jackson poziva na djelo: Daniele Farlati, *Illyrici Sacri, Tomus Quartus, Ecclesiae suffraganeae metropolis Spalatensis*, Venetiis MDCCLXIX., u kojem su opisane povijest biskupija na sjevernome Jadranu, koje su bile sufraganske biskupije splitske (salonitanske) Crkve (metropolije), tj. daje povijest rapske, krčke, osorske, senjske i modruške biskupije.

114 Lucio. de Regn. Vol. IV. str. 179 (T. G. J.).

115 Kralj Ludovik I. Veliki, Anžuvina (1342. – 1382.), otac Marije, kraljice ugarsko-hrvatske i (sv.) Jadvige, poljske kraljice (Antoljak 1983, 208-210; V. Klaić 1974, 87-222).

116 Knez Ivan V. (Angelo, Anz, Anž, Hans, Johannes, Zuane) Frankopan, hrvatsko-slavonski ban (? – Senj 1393.), otac kneza Nikole IV. (Strčić 1998a, 409-410).

117 Kraljica Marija, (1382. – 1385. i 1386. – 1395.), kći Ludovika I. Anžuvina, supruga Žigmunda (Sigismunda) Luksemburga. Okrunjena je za hrvatsko-ugarsku kraljicu u dobi od dvanaest godina. U njezino ime vladala je majka Elizabeta, kći bosanskoga bana Stjepana Kotromanića. Kraljice su često oduzimale, odnosno podjeljivale posjede i mijenjale banove. Protiv njih podigla su se moćna braća Horvati, a pristaše kraljica bili su palatin Nikola Gorjanski i hrvatsko-dalmatinski ban Stjepan Lacković. Ubojstvo već okrunjenoga protukralja Karla Dračkog dovelo je do otvorenog sukoba suprotstavljenih strana. Započinje vrijeme pomutnje i kaosa. Elizabeta završava nasilnom smrću, a kraljica Marija u zatočeništvu, iz kojeg ju je zaslugom krčkog kneza Ivana oslobodio kralj Žigmund. Kasnije je Žigmund potisnuo Mariju s vlasti te je vladao sam (Antoljak 1983, 210; V. Klaić 1974, 225-312).

118 Sigismund (Žigmund) iz dinastije Luksemburg (1368. – 1437.), bio je sin cara Karla IV. Oženio se Marijom, kćeri Ludovika I. Anžuvina i Elizabete Kotromanić, te time postao hrvatsko-ugarski kralj (1387.). Rat s braćom Horvat Žigmund je završio njihovim zarobljavanjem i smaknućem nekih od njih. Kralj Žigmund organizirao je opći križarski rat protiv Turaka. Međutim, Turci su pobjedom kod Nikopolja (1396.) učvrstili svoju prisutnost na europskom tlu. U Hrvatsko-ugarskom kraljevstvu došlo je do nove pobune. Na Saboru slavonskoga plemstva u Križevcima u veljači 1397. godine Žigmundovi su ljudi pobili pobunjene hrvatske plemiće. Godine 1418. postao je i češki kralj. Za rimsko-njemačkoga cara okrunjen je u Rimu tek 1433. godine. Njegovom smrću nestaje dinastija Luksemburgovaca (V. Klaić 1972b, 53-174; 1974, 249-400).

su Frangipani koji su bili mađarski feudalci i sada u mađarskoj državi¹¹⁹ i dalje ostali mletački patriciji te zadržali svoje mjesto u Velikome vijeću.¹²⁰

Nikola,¹²¹ Ivanov sin, naslijedio je sve časti svoga oca. Ali kad je Ladislav Napuljski¹²² napao Krk, grad ga je poput drugih dalmatinskih otoka prigrlio i odbacio svoga kneza koji je podržavao Sigismunda. Nakon što se Ladislav povukao, Krčani su ipak pozvali Nikolu i pod njegovim zapovjedništvom sudjelovali u oslobađanju otoka Raba od Napuljaca.

Prema Farlatiju, to je bio taj knez Nikola koji je prvi uzeo ili ponovno uzeo prastaro obiteljsko ime Frangipani, a predaja govori da je to učinio nakon što mu je na osnovi starine i obiteljske predaje to razjasnio papa Martin V., kojega je posjetio u Rimu 1425. godine. On je istovremeno odbacio stari grb knezova krčkih, zlatnu zvijezdu na bijelom polju, i prihvatio grb Frangipana „*dva zlatna lava koja lome kruh.*”¹²³ Knez Nikola umro je 1439. godine i, nema

119 Poput većine stranaca, pa i onih povijesne struke, Jackson ovdje vidi samo Mađare i mađarsku državu, a ne zajednicu dviju država ujedinjenih u osobi mađarskoga kralja, koji je ujedno i hrvatski (personalna unija). To pravo stvarnoga izbora kralja Hrvati su iskoristili kada su 1. I. 1527. godine izabrali Ferdinanda I. Habsburga za hrvatskoga kralja na saboru u Cetinu, a nakon pogibije kralja Ludovika II. na Mohačkom polju (V. Klaić 1973b, 81-85). Frankopani nisu nikada bili mađarski feudalci jer nikada nisu imali posjede na području Kraljevine Ugarske.

120 Lucio, de Regn. Vol. IV. str. 176-177. (T. G. J.).

121 Knez Nikola (Mikula) IV. Frankopan (1352. – 1433.), hrvatsko-dalmatinski ban, sin Ivana (Angela, Anža) V. (1358. – 1393.) i Ane, kćeri Meinharda VII. Goričkoga, najmoćniji i najslavniji član ovoga roda (Strčić 1998, 418-419).

122 Ladislav Napuljski (1377. – 1414.) iz roda Anžvinaca, napuljski i titularni ugarsko-hrvatski kralj. Nakon što je u Budimu ubijen njegov rođak kralj Karlo Drački Ladislav polaže pravo na ugarsko-hrvatsko prijestolje i njegove pristaše ustaju protiv Žigmunda. Ladislav je poslao napuljsku mornaricu u Dalmaciju. Tako su svi dalmatinski gradovi, osim Dubrovnika, priznali njegovu vlast. Potom se iskrao u Zadru, gdje je 1403. godine okrunjen. Iste je godine Ladislav napustio Zadar i vratio se u Napulj, a za svoga namjesnika u Hrvatskoj i Dalmaciji postavio je vojvodu Hrvoja Vukčića Hrvatinića. Nakon toga su se rasplamsale borbe između njegovih i pristaša kralja Žigmunda. Na Žigmundovu stranu prešli mnogi Ladislavovi privrženici. Žigmundova pobjeda kod Dobora 1408. godine označila je krah Ladislavove politike, a 1409. cijela Hrvatska i svi dalmatinski gradovi, osim Zadra, priznali su Žigmundovu vlast. Uvidjevši da se neće moći održati u Hrvatskoj i Ugarskoj, do čijih mu interesa više i nije stalo, Ladislav je 9. srpnja 1409. godine za 100.000 dukata Veneciji prodao gradove Zadar, Novigrad, Vranu, otok Pag i sva svoja prava na cijelu Dalmaciju. Posljedice tog kupoprodajnog ugovora bile su porazne, a gubitak obale značio je za Hrvatsku gubitak gospodarski važne veze s morem te je za više stoljeća razbijeno teritorijalno jedinstvo hrvatskih zemalja i etnička cjelovitost hrvatskoga naroda (V. Klaić 1974, 297-400; Antoljak 1983, 210-212).

123 Farlati, Vol. V. Ali i dr. Cubich, Vol. II. str. 94 drži da su knezovi krčki upotrebljavali to ime mnogo ranije. Ime rimskih Fragipana izvodi se iz legende o velikoj poplavi u Rimu 717. godine, kada je

sumnje, njegov smo nadgrobni spomenik našli u podu crkve na Trsatu (vidi Sl. 92.)¹²⁴ s natpisom koji govori o njemu kao knezu Krka, Senja i Modruša.¹²⁵»

Ivan Frankopan – zadnji krčki knez

„Njegov sin Giovanni, Zuane ili Ivan, zadnji krčki knez,¹²⁶ bio je najstariji od devet sinova koji su nadživjeli svoga oca. Obiteljski su posjedi podijeljeni među njima, a otok Krk s nekim mjestima na kopnu dopao je Ivana. U početku je njegova vladavina bila zadovoljavajuća, ali čini se da se njegova narav promijenila nakon što su ga njegova braća napala s namjerom da ga razbaštine. Da bi se zaštitio od svoje braće, stavio je formalno sebe i otok Krk pod zaštitu Republike Sv. Marka, koju je time učinio svojom nasljednicom u slučaju da ostane bez potomaka. Tako je 1452. godine na otoku prvi put nakon što je otok prepušten Ludoviku¹²⁷ postavljena zastava Sv. Marka.

.....
narodu zarobljenom u kućama prijetila opasnost da umre od gladi i kada je Flavius Anicius de Pierleoni u krhkome brodiću po cijenu velike opasnosti za vlastiti život dijelio ljudima hranu, *lomio kruh*. Drugi pak izvode to ime ilirskih (hrvatskih) Frangipana od Franco Pan, ili Ban, ukazujući time na njihovo slavensko podrijetlo (T. G. J.).

124 Jackson III, 1887, 169-170.

125 Knez Nikola IV. umro je 26. lipnja 1432. godine, kako je to zapisano u jednom glagoljskom brevijaru s otoka Krka (V. Klaić 1901, 218). Njegov grob i nadgrobni spomenik nije na Trsatu. U trsatskoj crkvi, pokraj oltara Sv. Petra, nadgrobna je ploča Nikole VI. Tržačkoga (1458. – 1531.), unuka Nikole (Mikule) IV., kojega su Turci zarobili u Krbavskoj bitki (1493.). Do te nadgrobne ploče je i nadgrobna ploča njegove supruge Elizabete Petheö de Gerse, koja ga je otkupila iz turskoga zarobljeništva. Obje se ploče nalaze u podu, svaka sa svoje strane oltara. Nažalost, za grob i nadgrobni spomenik kneza Nikole (Mikule) IV. Frankopana se dosad ne zna.

126 Ivan VII. ml. knez krčki (de Frangapanis, Frangepan, de Frangepanibus; Ioanes, Johannes), (nakon 25. VII. 1424. – Zakány, 14. III. 1486.), najmlađi sin kneza i bana Nikole (Mikule) IV. i Doroteje Gorjanske (Strčić 1998a, 411-413) i taj Ivan ili Zuane bio je zadnji krčki knez, a ne Ivan VII. st. (de Frangepanibus; Anž, Angelo, Gian, Giovanni, Hanž, Hans, Joannes, Johan, Johanes, Vale, Valle, Valen), hrvatsko-dalmatinski ban (prije 1410. – potkraj 1493.), koji je bio najstariji sin kneza i bana Nikole (Mikule) IV. Taj je Ivan bio u službi danskoga kralja Enrika VII. kao njegov namjesnik u južnome dijelu Švedske (Strčić 1998a, 410-411). Tu je Jackson pobrkao povijesne činjenice i zamijenio dva brata istoga imena.

127 „Extractum privilegii Sereni Domi. Ducis venet. Francisci Foscari de protectione Magni. Domi. Comitis Joannis de Frangipanibus Vegliae et conceditur ut posset Veglae elevare vexillum Sti. Marci... et Comes pro se et haeredibus accepit dictum protetionem promisitque fidelitatem Dominio veneto pro se et successoribus suis.” Venet. An. 1452., die 19. Junii, navodi Cubich. Vol. II. str.: 99. (T. G. J.). U prijevodu: „Izvod iz privilegija Prejasnoga Gospo(dina) Dužda mletačkoga Francisca Foscarija o zaštiti Velikoga Gospo(dina) Kneza Ivana od Frangipana Krčkoga i odreknuća

Vladimir Kirin:
Hrvatski narodni plesovi
– Tanac, Omišalj, otok Krk
(razglednica priv. vl.)

Knez Ivan je, pak, bio previše nemiran duh da bi mirovao. Osjećajući se dovoljno sigurnim od prisizanja svoje braće, počeo je razmišljati kako da se dokopa njihove imovine. Imajući u jednoj ruci ugovor s Venecijom, počeo je spletke s mađarskim dvorom u nadi da će obnoviti svoj utjecaj i prednosti. Namjeravao je oteti Austrijancima, u čiji je posjed palo to imanje, i vratiti ga pod mađarsku krunu. To mu nije uspjelo, a zaposjedanjem gradova Novi i Bribir nakon smrti njegove dvojice braće koji su ga isključili iz nasljedstva i time mađarskoga kralja učinili nasljednikom tih gradova, natjeralo je Matiju Korvina¹²⁸ da pošalje bana Blaža Mađara (*Majerblaz*)¹²⁹ da ga kazni. Knez

.....
od vlasništva Krka koje prepušta zastavi Sve(toga) Marka ... i Knez za sebe i svoje nasljednike prihvaća izrijekom zaštitu i obećava vjernost Vlasti mletačkoj u svoje ime i u ime svojih nasljednika."
Ovdje se misli na Ludovika I. Anžuvinca, ugarsko-hrvatskoga kralja.

- 128 Matija ili Matijaš Korvin (1443. – 1490.), ugarsko-hrvatski kralj (1458. – 1490.), protukralj Češke (1469. – 1490.), sin transilvanijskoga plemića Jánosa (Janka) Hunyadija, nazvan je Corvinus prema gavranu (lat. *corvus*) iz svojega grba. Kao kralj uspio je ostvariti apsolutnu monarhiju oslanjajući se na srednje plemstvo i gradove. Smatrao se zaštitnikom gradova i unaprediteljem obrta i trgovine. Iako su mu pozornost odvlačili vlastiti interesi na Zapadu i sukobi s njemačkim carom Fridrikom III. i češkim kraljem Vladislavom, zaslužan je za usporavanje turskoga napredovanja. Nakon pada Bosne oslobodio je Jajce i organizirao Jajačku i Srebreničku banovinu, otežavši time Osmanlijama prodor prema Zapadu. Njegov dvor u Budimu bio je okupljalište humanista i tu je utemeljio knjižnicu Bibliotheca Corviniana, u kojoj su bila pohranjena najznamenitija djela humanističkih znanosti (oko 5000 naslova) iz svih znanstvenih područja (V. Klaić 1973a, 7-190).
- 129 Orig.: tal. Biagio Magyar (*Majerblaz*, *Merblas*), pravim imenom Blaž Podmanicki, zvani Mađar, kapetan kraljeve vojske, posebno odan kralju Matijašu, kasnije ban hrvatsko-slavonski (1470. – 1472.). U hrvatsku povijest ušao je kao provoditelj kraljevske apsolutističke vlasti i politike u svladavanju moći hrvatskih feudalaca, posebno Frankopana. Frankopanima je 1469. godine oduzeo Senj i potom druge gradove od kojih je oformio Senjsku kapetaniju, začetak vojnoga sustava obrane od Turaka (Vojna krajina). Godine 1479., odnosno 1480. Blaž Podmanicki ratuje i s knezom Ivanom ml. Frankopanom na Krku i u Vinodolu, nakon čega knez Ivan prepušta Krk Mletačkoj Republici.

Ivan bio je otjeran sa svojih posjeda na kopnu. Vrativši se natrag na otok, knez Ivan zatražio je tisuća zlatnih dukata od svojih podanika, od čega su polovicu trebali prikupiti građani grada Krka. Krčani su bili izazvani tim nezakonskim traženjem, bili su umorni od njegove izopačenosti i ljuti zbog njegove tiranije koja je svakim danom postajala sve veća i jača. Ohrabren bosanskim redovnicima¹³⁰ koji su poticali njegovu nezasićenost, počeo je pljačkati samostanske dragocjenosti i darove.¹³¹ Grabež, vjerolomstvo i nasilje postalo je zakon svakodnevice. Ljude svih vrsta dao je pohvatati i strašno mučiti kako bi iz njih izvukao i zadnji novčić, žene i muškarci su bačeni u tamnicu i mučeni kako bi

.....
Bio je i u posebnoj misiji za račun kralja Matijaša i u južnoj Italiji, odakle je bila kraljeva supruga Beatrice (V. Klaić 1973a, 101-159).

- 130 Ovo se odnosi na bosanske franjevce (*fratres Bossinenses*) koje je knez Ivan naselio u samostan franjevac konventualaca u gradu Krku. Također je knez Ivan naselio na neka opustjela područja otoka Krka (Dubošnica, Šotovento, Čičići) dosta izbjegla naroda (Vlaha) iz susjednih krajeva (Velebita), posebno nakon pada bosanskoga kraljevstva pod Turke (Žic-Rokov 1976, 183-194; Bolonić – Žic-Rokov 1977, 350-369; Bolonić 1981, 24-26). Tako već 24. IV. 1480. godine, nekoliko dana nakon što je knez Ivan otišao zauvijek s Krka, mletački Senat zapovijeda svome providuru na Krku Francescu Bembo da protjera „neke redovnike Hrvate iz stanovita samostana koji slave službu Božju po običaju hrvatskome” te „da im zabrani da se ikad vrate na taj otok”. Štoviše, naređuje: „Pobrini se još za druge redovnike, koji će u rečenom samostanu boraviti i služiti po našem, latinskom običaju” (Klaić 1901, 284). A 14. IX. 1480. godine dužd Giovanni Mocenigo zapovijeda Antoniju Vinciguerra da u samostan Sv. Franje u gradu Krku opet uvede franjevce konventualce Dalmatinske provincije, čiji je to samostan oduvijek bio, a koje knez Ivan bijaše protjerao i samostan predao bosanskim franjevcima (Črnčić 1867, 166-167; Klaić 1901, 342). Knez Ivan predao je 1445., odnosno najkasnije 1468. godine crkvu (kapelu) Sv. Marije de Capo i okolni posjed na Glavotoku, koji je bio njegovo vlasništvo, franjevcima trećoredcima – glagoljašima, gdje su oni sagradili samostan i povećali crkvu. Istina je da je knez Ivan nedugo potom istjerao te iste franjevce iz toga samostana i ondje smjestio pavline, ali se nedugo potom franjevci ipak vraćaju ondje. Štoviše, nakon uspostave mletačke vlasti na Krku (1480. godine) osnivaju svoj drugi samostan u Portu (Sv. Marije Magdalene) oko kapele na rtu koju je knez Ivan dao svojim doseljenim ljudima za privremenu župnu crkvu (Bolonić 1981, 61-66; Radić 2002; Galović 2004, 71-72).
- 131 Ivan VII., ml. Frankopan, zadnji krčki knez je, prema relevantnim povijesnim podacima, veliki mecena umjetnosti, koji je derivao brojne samostane (Glavotok, Košljun), crkve u krčkim kaštelima (Omišalj, Baška), uključivši tu i katedralu u gradu Krku (srebrna pala). Knez Ivan i njegova supruga „kneginja gospa Elizabjeta” bili su članovi „Braščine Majke Božje Goričke” (Milčetić 1892, 137-152) kod Batomlja. Takva kvalifikacija kneza Ivana, koju donosi Jackson, samo je Vinciguerrina interpretacija nekih istinitih činjenica: spor s franjevcima konventualcima u gradu Krku i s franjevcima trećorecima na Glavotoku. Vinciguerra dobrim dijelom to čini vrlo lukavo i promišljeno da bi opravdao mletačko nasilno i lukavo preuzimanje, prevaru, tj. otimanja otoka Krka Frankopanima, njegovim zakonitim vlasnicima. To najbolje opovrgava i činjenica da franjevci u samostanu na Glavotoku služe za kneza Ivana sv. misu na dan njegove smrti – 14. ožujka (V. Klaić 1901, 290).

odali neke vrijedne stvari koje bi im potom mogli oduzeti, a čak i knez Radić,¹³² brat bosanskoga kralja, koji se zatekao sa suprugom u njegovoj milosti, nije bio tretiran bolje nego njegovi podanici. Glas naroda koji se širio optužio ga je za ubojstvo vlastite supruge, a prozor s kojega je, kako se priča, bila bačena, može se još vidjeti na ruševnome kaštelu u Omišlju.¹³³

Čuvši da je kneževa tiranija na otoku¹³⁴ postala omražena, Matija Korvin odlučio je zaposjesti otok te je poslao bana Blaža koji je pod Omišalj došao s jakim snagama. Knez Ivan pozvao je Veneciju u pomoć i Antonio Loredano,¹³⁵

132 Orig.: Rodicchio. Bolje čitati: Radić, jer tako navodi i Vinciguerra u svome izvješću Senatu (*Commissiones* I, 1876, 88). Vjerojatno se ovdje radi o hrvatskome ugledniku, pripadniku dvorskoga plemstva bosanskoga kralja, a možda i o bliskom srodniku bosanskoga kralja koji je izbjegao na otok Rab, a potom na Krk (*Commissiones* I, 1876, 88). Plemići imena Radić nalaze se na dvoru zadnjih bosanskih kraljeva, ali i kao izbjegli uskoci iz Like i Bosne te u Senju (Ljubović 1998, 135). I danas je na Krku prisutno prezime Radić (Dubošnica), čiji su nositelji vjerojatno došli na Krk tijekom seobe „Morlaka” i „Vlaha” sredinom 15. st. (1451. – 1463.), tj. za vladavine kneza Ivana VII. Frankapana (Žic-Rokov 1976, 184; Bolonić – Žic-Rokov 1977, 350-362).

133 Orig.: Castelmuschio (tal.). Ta optužba, koju ovdje Jackson donosi kao glas naroda, nije povijesno utemeljena jer je supruga kneza Ivana VII. ml. Krčkoga (Frankopana) Elizabeta Morosini (Mauroceno) sa svojim suprugom napustila Krk i otišla u konfinaciju prije 19. travnja 1480. godine. Kneginja Elizabeta umrla je u Veneciji prirodnom smrću napisavši oporuku 19. travnja 1484. godine. (V. Klaić 1901, 290-291.) Ovakvo Vinciguerrino pisanje dovodi u pitanje vjerodostojnost podataka iz njegove Krčke kronike (*Chronaca di Veglia*), ali i ukazuje na to da je Vinciguerra makijavelistički učinio sve da se obitelj Frankopan na svaki način razvlasti i ocrni ne samo u narodu, nego i u pisanoj povijesti. Frankopanski kaštel u Omišlju srušen je početkom 20. st. i na njegovu je mjestu sazidan sklop zgrada (općina, škola, župni ured), a spomen na kaštel sačuvan je u nazivu ulice ”Prikešte”.

134 Dr. Cubich, III., str. 106. i Sir G. Wilkinson, Vol. I. citiraju iz Kronike Antonija Vinciguerre (Vincenzo Solitro, *Documenti storici sull' Istria e sulla Dalmazia*, Raccolti e annotati da V. Solitro, Venezia, 1844.) različite stupnjeve jezovitih strahota koje je učinio knez Ivan (Zuane). Trasmundo (Frangipani Camillo, baron Trasmondo) u svojoj knjizi *De Frangipanibus Illyricis eorumque consanguineis commentarium*, Rim 1870. predstavlja kneza Ivana kao žrtvu ambicije Venecije i Vinciguerrinih spletki. Vidi također, Črnčić i hrvatske pisce. Tradicija o nepravdi (nanesenoj) njihovu zadnjem knezu ipak je još živa među Krčanima, a Vinciguerrino pričanje je previše iscrpno s mnogo detalja da bi bilo izmišljotina (T. G. J.). Tako misli Jackson, ali hrvatska bi historiografija novim pristupom i vrelima mogla dati mnogo objektivniji prikaz života i djela kneza Ivana VII. ml. Frankapana. Solitrovu knjigu je 1989. godine preveo i uredio Vladimir Rismondo (*Povijesni dokumenti o Istri i Dalmaciji*, sakupio i priredio Vicko Solitro).

135 Loredàn ili Loredano, mletačka patricijska obitelj čiji korijeni sežu u 11. st. Iz te su obitelji ponikli brojni časnici mletačke vojske (ratne mornarice), kao što su Paolo, „generale da mar” (admiral), pobjednik nad Turcima 1469. godine, Antonio, srčani branitelj Skadra (1474. godine), te Andrea, junak bitke kod otoka Sapienza, i tri dužda: Leonardo, Pietro (1567. – 1570.) i Francesco (1752. – 1762.) (Loredàn o Loredano). Loredàn (Loredano) Antonio, mletački admiral (oko 1420. – 1482.). Godine 1472. obranio je Skadar od Turaka, a s brodovljem ratne mornarice je 1478. obranio Lepant

mletački admiral,¹³⁶ poslao je prema Krku četiri galije pod zapovjedništvom Giacoma Veniera.¹³⁷ U isto je vrijeme mletački Senat knezu Ivanu poslao Antonija Vinciguerru,¹³⁸ lukavog diplomata, čiji je zadatak bio privoljeti kneza da svoj otok posvema preda Veneciji. U međuvremenu je pao Omišalj i ban se s vojskom pojavio pred gradom Krkom. Izgubivši svaki drugi vid svoje sigurnosti, knez Ivan bio je primoran poslušati Vinciguerru te je bio sklon predati otok Veneciji. Dana 22. veljače 1480. godine sazvan je narod Krka na Velu placu¹³⁹ u gradu Krku da čuje odreknuće svoga kneza od vlasti nad otokom. Tada je knez svojim podanicima zapovjedio da u Veneciji gledaju svoju zaštitnicu. Taj je proglas primljen s burnim pljeskom. Narod je ponovno uzeo svoje oružje i još su se jednom Krčani srčano obranili od Mađara. Mađari su bili odbačeni do Omišlja, a konačno su se Krku približile i četiri venecijanske galije koje je poslao Loredano¹⁴⁰ s pismom sigurna prolaza mimo Senja da kneza Ivana evakuiraju s otoka. Proglas na hrvatskome jeziku¹⁴¹ kružio je otokom s obećanjem oprosta svima koji su pristajali uz Mađare, a knez Ivan, koji je očekivao da će obnoviti svoju vlast, bio je na veliku radost svojih prijašnjih podanika odveden u Veneciju.¹⁴² On je proglašen mletačkim plemićem i nagrađen godišnjim prihodom - penzijom od 1200 dukata, njegova kći dobila je miraz od 4000 dukata, a sve to pod uvjetom da knez živi sasvim povučeno u gradu. I penzija i miraz dani su iz prihoda njegovih nekretnina

.....
i zaustavio tursko napredovanje na Mediteranu. Imenovan je 1482. godine vojskovođom u ratu Venecije protiv Ferrare (Loredàn Antonio).

136 Orig. (u prijevodu): kapetan Zaljeva.

137 Venièr je stari mletački patricijski rod koji seže u 11. st., koji je dao mnoge duždeve i druge vojne, civilne i vjerske dužnosnike Mletačke Republike. Obitelj Venièr posjedovala je u Dalmaciji kaštel Zemunik s velikim zemljišnim posjedom (Venièr).

138 Antonio Vinciguèrra (1439. ili 1440. ili 1446. – 1502.), mletački političar i književnik. Tajnik Senata Mletačke Republike zadnja tri desetljeća 15. st. Autor je 14 moralnih satira (*Satire*) i Krčke kronike – *Cronaca di Veglia* (Vinciguèrra Antonio). Vassilich donosi da se nazivao Vinciguèrra ili Vincirera (Vassilich 1904, 207).

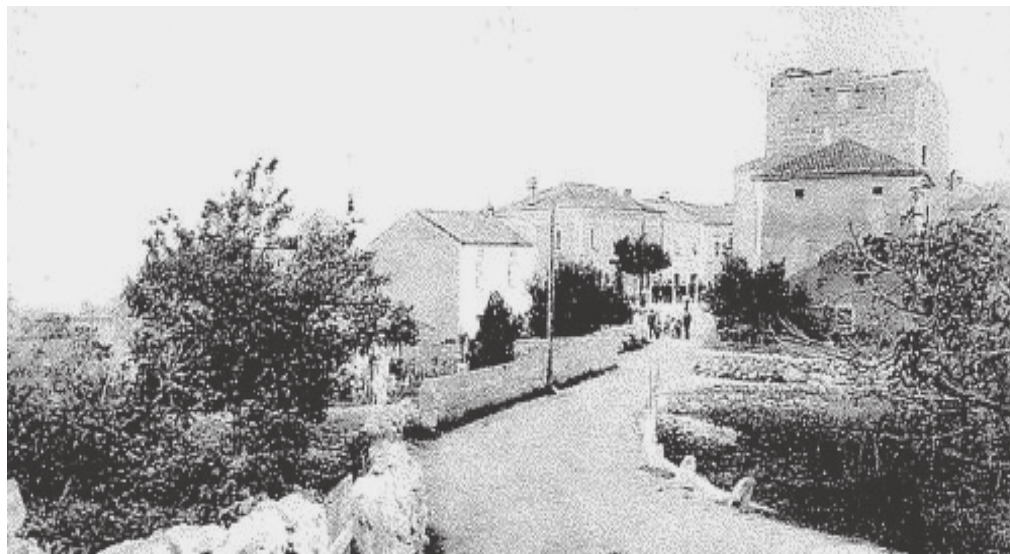
139 Orig. Piazza grande (tal.). U povijesnim dokumentima ovaj trg, zapravo antički forum spominje se pod sljedećim imenima: *Platea maior civitatis (comunis)*, *Platea magna* (Fiorentin 2001, 342).

140 Ovdje je vjerojatno riječ o Paolu Loredanu, koji je bio „generale da mar” (Loredàn o Loredano).

141 Orig. na slavenskome jeziku (u prijevodu).

142 Dobrinjski učitelj Ivan Mahulja opisao je život Ivana VII. ml., i to onaj dio od podjele imovine među sinovima Nikole IV. do Ivanova odlaska u Veneciju u „historičko-narodnoj pripoviesti” pod nazivom *Knez Ivan zadnji Frankopan na Krku*, koja je izašla u njegovoj nakladi u Trstu 1893. godine.

u Krku, uz dodatak iz nameta koji su platili otočani jer kneževe imovine nije bilo dovoljno. „*Ali*”, govori mletački kroničar, „*on nije bio više u stanju živjeti u slobodnome gradu u kojem noć može dočekati izlazak sunca*”¹⁴³ i uskoro je zbog bijega izgubio svoju penziju.

Omišalj: Frankopanski kaštel krajem 19. st. (razglednica priv. vl.)

O završetku njegova životnoga puta postoje dvije pretpostavke: prema jednoj, knez Ivan otišao je na austrijski dvor i umro bijedno u Njemačkoj, a prema drugoj, stupio je u službu Matije Korvina, potom bio u ratu s Austrijom, uzdigao se do časti visokoga zapovjednika i bio guverner Beča, Štajerske, Koruške i Kranjske, ali te časti nije obnašao dugo jer je ubrzo umro.¹⁴⁴

Pripavši Veneciji, Krk je vezao svoju povijest s njezinom poviješću. Antonio Vinciguerra ostao je na otoku i organizirao ga onako kako su bili organizirani i ostali dijelovi Republike,¹⁴⁵ a kako je mletačka vlast bila manje usmjerena na to da poboljša položaj svojih podanika, a više se brinula za sigurnost svoje trgovine, Krk se pod novim režimom počeo slabije razvijati. Otok je

143 Ovaj citat nisam mogao naći u Vinciguerrinu izvještaju – kronici koja mi je bila na raspolaganju.

144 Mjesto smrti je Zakány, 14. ožujka 1486. (Strčić 1998a, 411-413).

145 Prvi provisor otoka Krka bio je Franjo Bembo i njegov je zadatak bio upravljati otokom „secundum statuta et ordines illius civitatis et insule” (*Commissiones* I, 1876, 102; N. Klaić 1970, 149-150).

1499. godine poharalo nekoliko epidemija raznih bolesti, ali glavni uzročnik stagnacije otoka bili su stalni napadi uskoka tijekom 16. i početkom 17. stoljeća.¹⁴⁶ Plodna zemljišta i razmjerno stokom bogat Krk ležali su uskocima pred vratima jer je otok odijeljen samo uskim kanalom od njihova gnijezda u Senju. Stočari su morali tjerati svoja stada u brda, poljodjelci su napuštali polja koja su im učestalo pljačkali uskoci ili im pak iz osвете palili ljetinu. Posvuda je postalo nesigurno živjeti izvan gradskih vrata i zidina.¹⁴⁷ Mlečani su na dvije istaknute točke na otoku sagradili utvrde da bi mogli nadzirati približavanje plovila senjskome zaljevu,¹⁴⁸ ali usprkos tim mjerama, kao i blokadi obale cijeloga Austrijskoga Primorja,¹⁴⁹ nisu uspjeli zaustaviti uskočke napade. Tako su u Baški¹⁵⁰ na otoku Krku uskoci zarobili Girolama Marcella, rektora grada Kotora, kojega su jedva pustili tek nakon intervencije povjerenika austrijskoga nadvojvode.¹⁵¹ Ako izvješća govore istinu, Baška je bila povezana s uskočkim

146 Brojni su arhivski zapisi o uskočkim pohodima na otok Krk. Ni grad Krk nije bio pošteđen uskočkih napada, posebno kada je trebalo pokazati uskočku nadmoć i prisiliti Mlečane na popuštanje blokade njihova djelovanja (Bolonić 1980, 344-348).

147 Minuccio Minucci, *Historia degli Uscochi* (T. G. J.). Tako je 600 uskoka, nakon što su sredinom veljače 1598. godine u olujnoj noći probili blokadu mletačke flote u zaljevu Rogoznice kod Šibenika, u znak osвете i iskazivanja vojne nadmoći u noći 26. II. 1598. godine napalo u krčkoj gradskoj luci dvije mletačke galije i još oboružanih brodova na kojima je bilo 80 Arbanasa. Silovitom napadu uskoka izbjegla su samo dvojica Arbanasa. Uskoci su zatim oslobodili galijote, opljačkali galije, iskricali se i s plijenom nesmetano napustili Krk (Bolonić 1980b, 347).

148 Na otoku Krku, na obali prema Senju, nema nijedne utvrde iz tog doba. Međutim, na potezu od Vele i Male Luke te preko područja Vrbnika pa sve na sjever mogu se uočiti stražarska mjesta – utvrde, čiji postanak seže u kasnu antiku i bizantsko razdoblje, kada su neke od njih bile u funkciji refugija (Korinthia/Bosar u Maloj Luci) za stanovništvo antičke Senije i Korinthije (naselje na području današnje Baške) ili kao stražare – svjetionici za sigurnu plovidbu brodova uz obalu otoka Krka (Glavina, otok Sveti Marko-Almis), kuda je išao plovidbeni put iz Aquileje za Iaderu – Zadar (Karač 1995, 289-292). Neke od tih utvrda su obnovljene u mletačko vrijeme i korištene su u svrhu obrane od uskoka i za kontrolu plovidbe brodovima. Njihovi tragovi se i danas prepoznaju u pejzažu Krka: Bosar/Korinthia u Maloj Luci nasuprot Senja, Glavina, Vrbnik, Konjska kod Šila, Voščica (utvrda Maltempo) i otok Sveti Marko (Almis) nasuprot Jadranova. Poznato je da je Venecija na otoku Pagu, na Ljubačkim vratima pokraj Paškoga mosta podigla utvrdu nasuprot Ljubačkom zaljevu: Ljubač – Forte di Luiba (Faričić 2003, 82, 86, 88-89). Na otoku Iloviku planirana je gradnja utvrde za kontrolu plovidbe brodova kojima su uskoci odlazili u Istru i Dalmaciju (Grünfelder 2001, 135).

149 Orig. *Austrian Litorale* (tal.).

150 Orig. *Besca* (tal.).

151 Kad su Mlečani nakon kraćega primirja (1583. – 1585.) u lipnju 1585. godine zaplijenili nekoliko brodice koje su vozile vino u uskočki Senj, uskoci – da se osвете Mlečanima – pođu na otok Krk,

vodstvom u Senju, i postala je poput mnogih drugih primorskih gradova na Kvarneru manje gusarsko uporište.¹⁵²

Zbog tih nekoliko okolnosti Krk, otok i grad, tonuli su u bijedu i propast.¹⁵³ Kada su Mlečani razvlastili Frangipane i zaposjeli grad, on se nije prostirao samo unutar zidina nego se protezao i prema zapadu i sjeveru te je prelazio u „borgo”¹⁵⁴ koji je uglavnom bio nastanjen obrtnicima, a prostirao se dijelom i uz morsku obalu. Ta su predgrađa ubrzo nestala ne samo zbog nesigurnosti življenja u njima, nego i zbog smanjenja pučanstva, kojemu su ti zanatlije bili potrebni. Na početku 16. stoljeća na otoku nije živjelo više od 10.000 duša, a prema Farlatiju, koji je u prošlom stoljeću napisao¹⁵⁵ da broj stanovnika grada nije dosegao ni 500 duša, stanovništvo otoka je tada brojilo samo 6000 duša. Usprkos tome što je broj otočnog stanovništva opet narastao, i to više od tri puta,¹⁵⁶ prastare su zidine ipak ostale preširok svijet za stanovništvo maloga otočnog glavnog grada.

Zanimljivost otoka Krka je i upotreba ilirskoga jezika¹⁵⁷ kao bogoslužnoga jezika u crkvama, koji je Slavenima dopustio papa Ivan VIII. (872. - 882.).

.....
gdje zarobiše sina krčkoga providura Bemba. Pustiše ga na slobodu tek kada su Mlečani pustili lađe s vinom za Senj (Bolonić 1980b, 346).

152 Krajem 15. i početkom 16. stoljeća mnogi Senjani, plemići (Blasiolović, de Ponte, Desantići) i građani, kao i pavlinski samostan Sv. Spasa iz Ljubotine (Spasovac) kod Senja imali su posjede u Baški, održavali gospodarske (trgovačke) veze i tu imali sigurnost zaklona u vremenima velike turske opasnosti. Uskoci koji su u 16. st. bili dominantna skupina u Senju zasigurno su imali u Baški svoju bazu, odnosno jatake. Mlečani su krajem 16. st. počeli Senjanima oduzimati nekretnine i pokretna dobra kao odštetu za uskočko, tj. senjsko pljačkanje mletačkih podanika, poglavito Baške i Baščanske drage, a i mletačkih brodova (Bolonić 1982, 160-162; Lokmer 2005, 109,111).

153 Krk gubi sve više stanovnika jer oni bježe iz grada da izbjegnu namete mletačkih knezova. Tako govori Piero Valier, generalni providur Dalmacije i Albanije u svojoj relaciji od 6. VIII. 1680. godine upućene mletačkome Senatu. Također obveza dalmatinskih komuna da opskrbljuju mletačke ili vlastite ratne galije posadom iscrpilo je mušku radnu snagu tijekom 16. i 17. stoljeća (Valier 1977, 57, 63). To ukazuje na činjenicu da za sve ekonomske nedaće nisu bili krivi uskoci, kojih zasigurno više nije bilo krajem 17. st., a Venecija je stalnim ratnim operacijama protiv Turaka ustrajno pomicala svoju granicu u zaleđu dalmatinske obale.

154 Tal. predgrađe, podgrađe.

155 Krajem 18. stoljeća.

156 Oltre a dieciottomila anime (*više od 18.000 duša* – prev. J. L.), Cubich I. dio, str.: 98. Mislim da danas (1885. godine – primj. J. L.) u gradu Krku živi 1600 stanovnika (T. G. J.).

157 Pojam ilirski ovdje se odnosi na staroslavenski jezik hrvatske redakcije, tj. staroslavenskohrvatski jezik kojim se stoljećima „glagoljalo” u crkvama Krčke biskupije, izuzev grada Krka, gdje se također „glagoljalo” u određenim prigodama. Postoje arhivski zapisi po kojima se zna da su se i u katedrali o

Pismo toga jezika nije ćirilica ili uobičajena slova,¹⁵⁸ nego je to glagoljica koja se koristi do današnjih dana, i to nigdje drugdje osim u bogoslužnim knjigama. Ovo slavensko bogoslužje¹⁵⁹ je još u upotrebi na cijelome otoku, osim u gradu Krku i u košljunskome samostanu gdje je bogoslužje bilo uvijek, a i danas je, samo na latinskome jeziku.¹⁶⁰ To je „*drugi dokaz*”, govori dr. Cubich, „*razlike u podrijetlu ove dvije populacije*.”¹⁶¹ Vrijedi se prisjetiti da je Krk bio mjesto snažnog pritiska dijela slavenskoga svećenstva¹⁶² koji je pružao otpor odlukama Splitskoga crkvenoga sabora iz 1059. godine, a koje su zabranjivale upotrebu

.....
nekim blagdanima (Sv. Lovro, Veliki četvrtak i dr.) služile mise i da se pjevalo na staroslavenskome. U gradu Krku postojala je glagoljaška škola uz katedralu (od 1695. godine pa sve do početka 19. st.), a krčki kanonici poznavali su glagoljicu i staroslavenski jezik kojim su služili mise u prigradskim crkvama grada Krka (Sv. Fuska, Punat, Kornić, Vrh). I odnos krčkih biskupa prema glagoljici bio je korektan, iako je sredinom 18. st. biskup Petar Anton Zuccheri optužen da hoće uništiti „ilirski jezik”. Prvi uzmak u liturgiji glagoljica i staroslavenski jezik doživjeli su u 18. st. prodorom živoga narodnog jezika, uvođenjem tzv. ščaveta (Polonijo 1955, 193-203; Bolonić 1980, 23-34).

158 Ovdje misli na latinicu.

159 Ovo je netočan, neodgovarajući termin. Kod hrvatskih glagoljaša ne radi se o posebnom, glagoljaškome, pa tako ni slavenskom ili staroslavenskome bogoslužju, obredu, ritualu, nego je to isključivo rimski obred („po zakonu rimskoga dvora”) kod kojega se, umjesto latinskoga, koristi staroslavenski, staroslavensko-hrvatski jezik, a obredne knjige (misali) pisane su glagoljicom. Ne radi se, dakle, o posebnom obredu, ritualu poput zagrebačkoga obreda kod nas ili keltskome, gaskome, ambrozijskome, starohispankome ili obredu pojedinih redova (dominikanci, karmelićani, premonstrati, kartuzijanci) u Katoličkoj crkvi na Zapadu, kao i kod različitih obreda (i jezika) u Istočnoj crkvi (Steiner 2003, 331).

160 Krčka je biskupija od pamtivijeka bila glagoljaška, izuzevši grad Krk (bez njegova suburbija) gdje se služila misa i božanski oficij na latinskome jeziku („in Latino”), a po otoku na ilirskom. Budući da je upotreba glagoljice u krčkim seoskim župama bila općenita, a „sav biskupijski kler ilirski”, nije ni čudo da krčki biskupi – od reda stranci – nazivaju svoju biskupiju „ilirskom” – glagoljskom (*diocesi Ilirica*), a vanjske, otočne svećenike isključivo glagoljašima („prete Ilirico”, „presbyter Iliricus”). To u svojim relacijama navodi biskup Teodor Genmar iz 1675. i biskup Baltazar Nosadin iz 1695. godine (Bolonić 1980a, 23-24,30). I u gradu Krku se katkad glagoljalo, što potvrđuju i tzv. Krčki natpis iz 11. stoljeća s hrvatskim i romanskim imenima (Dobroslav, Radonja, Rugota i Maj) benediktinaca uzidan u kanoničkoj kući u Krku (Fučić 1982, 223-224), sačuvani glagoljski misali u katedrali i jedan u samostanu benediktinki u Krku (Polonijo 1955, 146). U košljunskome samostanu čuva se nekoliko glagoljskih liturgijskih knjiga, a među njima i „Brviel hrvatski” koji je pop Mikula Brozić, omišaljski plovnik (župnik), priredio i tiskao u Mlecima 1561. godine, što zorno govori o odnosu franjevacu prema staroslavenskome jeziku i glagoljici u ovome samostanu.

161 Cubich, II. dio, str. 119-120. Talijanski je danas (1885. godine) jezik svih stanovnika grada, a u gradskim školama podučava se na tom jeziku, iako se u seoskim školama podučava na ilirskome (hrvatskome) jeziku (T. G. J.).

162 Ovdje misli na svećenike – glagoljaše.

bilo kojeg drugog bogoslužnog jezika osim latinskoga te je taj neposlušni¹⁶³ dio klera zbacio zakonitoga biskupa Grgura¹⁶⁴ i nekoliko se godina na biskupskoj stolici krčkoj održao protubiskup Cedèda, koji nije poznavao latinski jezik.¹⁶⁵ Činjenica je da su Cedèdu nadvladali tako što su na njega bacili prokletstvo i isključili ga iz Crkve pa je biskup Grgur opet vraćen na krčku biskupsku stolicu, ali u opstanku prastara jezika i liturgije na ovom otoku, za čiju je obranu nesretni Cedèda stradao, možemo vidjeti možda samo posljedicu njegova i protesta njegovih pristaša protiv novina koje je donijela splitska sinoda.”

Reljef s likom sv. Kvirina, zaštitnika grada, nalazi se danas na svim ulazima – nekadašnjim vratima grada Krka (foto: J. L., 2010.)

163 Recusant = rekužant, protivnik, crkveno-povijesno: neposlušni, onaj koji neće prisustvovati službi Božjoj u anglikanskoj crkvi. To se odnosilo u prvome redu na katolike koji su odbijali pristati uz reformaciju u Engleskoj.

164 Orig. Gregorius (lat.).

165 Vidi već prije, Opća povijest, Vol. I., str.: 33 (T. G. J.). Cededa, Čededa, Sedeh, Zded, Zdeda je zacijelo bio glagoljaš, koji je uz potporu i suradnju opata Potepe iz samostana Sv. Lovre kod grada Krka zasjeo na mjesto latinskoga biskupa u Krku, a crkva Sv. Lovro bila je prema nekima Sedehova katedrala grada Krka (Ostojić 1964, 181-182). Djelovanje toga navodnoga krčkog biskupa opisao je Toma Arhidakon u kontekstu otpora lokalnih crkava odredbama općega Lateranskoga koncila (1059.) i crkvenoga sabora u Splitu (1060.) za Dalmaciju, a što je samo jedan u nizu procesa koji su se odvijali u društvenom i političkom životu hrvatskih zemalja u 11. i 12. stoljeću (Lučić – Lešić 1989, 611-612).

Povijesni prikaz je samo uvod u detaljan opis, gotovo povijesno-umjetničku studiju o znamenitostima Krka, grada koji je Jacksona osvojio svojom originalnošću ambijenta, osebujnom arhitekturom crkava, posebno sklopa katedrale i crkve Sv. Kvirina te umjetničkim predmetima od kojih Jackson s posebnim divljenjem opisuje srebrno-zlatnu oltarnu palu i antependij iz katedrale. Njegove prosudbe su i danas sasvim pouzdane i mjerodavne, a to su potvrdila, štoviše dokazala kasnija arheološka i povijesna istraživanja, kao i akvizicija - kupnja krčkoga antependija za prestižni, svjetskoga glasa muzej za umjetnost i obrt (primijenjenu umjetnost) Victoria & Albert Museum u Londonu, gdje se i danas nalazi.¹⁶⁶ O antependiju će Jackson govoriti detaljno pri opisu katedrale i njezinih dragocjenosti.

Nastavak u idućem broju!

Izvori i literatura

Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske s Dalmacijom i Slavonijom. Dio I. od godine 503–1102., izdaje Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Zagreb: Društvo za jugoslavensku povjest i starine (Monumenta historica Slavorum meridionalium – Povjestni spomenici Južnih Slavenah – knjiga II.), 1874.

Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – Diplomatički sbornik Kraljevine Hrvatske s Dalmacijom i Slavonijom. Dio II. od godine 1102–1200., izdaje Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Zagreb: Društvo za jugoslavensku povjest i starine (Monumenta historica Slavorum meridionalium – Povjestni spomenici Južnih Slavenah – knjiga III.), 1875.

Commissio Francisci Barbo provisoris Vegle. 1481. 24 aprillis, u: *Commissiones et relationes Venetae*, tom. I. annorum 1433 – 1527, collegit et digessit Šime LJUBIĆ, Zagrabiae: Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium

166 Autor ovoga rada je 1986. godine posjetio W&A Museum i imao priliku uživati u profinjenoj ljepoti krčkoga antependija, koji je tada bio izložen u stalnom postavu muzeja (Bevacac-Lokmer 1995).

(*Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, vol. VI), 1876., 102-108.

(<http://www.hazu.arhivpro.hr>)

Giuridizione antica di Veglia. Relazione di Antonio Vinciguerra 1481., u: *Commissiones et relationes Venetae*, tom. I. annorum 1433 – 1527, collegit et digessit Šime LJUBIĆ, Zagrabiae: Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium (*Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, vol. VI), 1876., 29-101.

(<http://www.hazu.arhivpro.hr>)

Valier, Piero, Relacija Piera Valiera, generalnoga providura Dalmacije i Albanije 1680. godine (Relazione della Dalmazia dell'ecomio. Piero Valier, fu generale in Dalmatia, e Albania, 1680.), u: *Mletačka uputstva i izvještaji – Commissiones et relationes Venetae*, sv. 8, sabrao i obradio / collegit et digessit Grga NOVAK, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (*Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, vol. 51), 1977., 57-80.

ABILA *Archeological Project* – „Ptolemy the Geographer” (14. 10. 2010.)

URL: <http://www.abila.org/html/ptolemy.html> (17. 10. 2010.)

ANTOLJAK, Stjepan, Arpadovići, *Hrvatski biografski leksikon* 1 (1983): 243-252.

AUSTRO-HUNGARIAN GULDEN

URL:http://en.wikipedia.org/wiki/AustroHungarian_Gulden (22. 10. 2010.)

AUSTROUGARSKA – brodarske tvrtke, Austrijski Lloyd (15. 09. 2004.)

URL: <http://public.carnet.hr/fame/hrvat/ah-s.html#ah~lloyd> (09. 11. 2009.)

BADURINA, Anđelko, Velum calicis, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolicke zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber – Kršćanska sadašnjost – Institut za povijest umjetnosti, 1979., s. v.

BEKAVAC-LOKMER, Fila, Dojmovi iz Londona (8), *Zvona* 10 (1995): 6

BEKIĆ, Luka – VIŠNJIĆ, Josip, Južni dio antičke nekropole na položaju Sv. Marko-Baška, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 41 (2008): 209-257.

BELAMARIĆ, Joško, Europski dalekozor, *Vijenac* 329 (2006).

BENIĆ, Gordana, Engleski akvareli dalmatinske prošlosti, *Slobodna Dalmacija* (prilog), Split (20. 8. 2006.).

BOLONIĆ, Mihovil, *Otok Krk – kolijevka glagoljice*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1980.a

BOLONIĆ, Mihovil, Uskoci i otok Krk, *Senjski zbornik* 8 (1980b): 343-354.

BOLONIĆ, Mihovil, *Vrbnik nad morem od početka do propasti Austro-ugarske*, (*Krčki zbornik* 9, *Posebno izdanje* 3), Krk 1981.

BOLONIĆ, Mihovil, Veze grada Senja i otoka Krka, *Senjski zbornik* 9/1981-1982 (1982): 149-162.

BOLONIĆ, Mihovil, Pet stoljeća naših sela, *Krčki zbornik* 16 (1986) /*Posebno izdanje* 9/: 17-71.

BOLONIĆ, Mihovil – STRČIĆ, Petar, Zapisnici sjednica i skupština „Hrvatske čitaonice” u Vrbniku 1871. – 1929. godine, *Krčki zbornik* 4 (1973): 9-20.

BOLONIĆ, Mihovil – ŽIC-ROKOV, Ivan, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2002.

BONIFAČIĆ, Ruža, O odnosu urbanog i etničkog identiteta: primjer Talijana i Hrvata u gradu Krku, *Etnološka tribina* 34-35/2004-2005 (2005): 61-75.

BOZANIĆ, Anton, Giambattista Cubich, liječnik, pisac krčke povijesti (rukopis), 2007.

BRADANOVIĆ, Marijan, *Nepoznati Omišalj. Katalog zbirke Lapidarij. Pregled povijesti i kulturnopovijesni vodič gradića i okolice*, Omišalj: Općina Omišalj, 2002.

BRADANOVIĆ, Marijan, Šesterostrana kruna cisterne krčkoga providura Angela Gradeniga, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 40/2003/2004 (2005): 239-254.

BRATANIĆ-ČIMBUR, Maja, Doprinos Aleksandra Lochmera englesko-hrvatskoj leksikografiji, *Senjski zbornik* 8 (1980): 243-247.

BROWN, Virginia, Dalmatinski volumeni beneventane, *Vijenac* 166 (2000).

BULIĆ, Frane, Sv. Kvirin biskup i mučenik grada Sisciae (Siska), *Bogoslovska smotra* XII (1924) 1: 118-122.

CUBICH, Gianbattista, *Notizie naturali e storiche sull'isola di Veglia*, vol. 1-3, Trieste: G. Cubich (Trieste: Stabilimento tipografico Appolonio & Caprin), 1874. – 1875.

ČRNČIĆ, Ivan, *Najstarija poviest Krčkoj, Osorskoj, Rabskoj, Senjskoj i Krbavskoj biskupiji*, Rim: Petar Marietti, 1867.

DÀNDOLO

URL:http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/D/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_D_018427.xml (15. 6. 2010.)

DÀNDOLO, Andrea

URL:http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/D/BIOGRAFIE__EDICOLA_D_018428.xml (15. 6. 2010.)

DOGI DELLA REPUBBLICA DI VENEZIA (16. 8. 2010.)

URL: [http://it.wikipedia.org/wiki/DOGI della Repubblica di Venezia](http://it.wikipedia.org/wiki/DOGI_della_Repubblica_di_Venezia) (25. 9. 2010.)

ÈMO

URL:http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/E/BIOGRAFIE__EDICOLA_E_021948.xml (16. 6. 2010.)

FABER, Louis George, *The Fisheries of the Adriatic and the Fish thereof, A Report of Austro-Hungarian Sea-Fisheries*, with a detailed Description of Marine Fauna of the Adriatic Gulf, With eighteen woodcut Illustrations after Drawings by Leo Littrow, Bernard Quaritch, London 1883.

URL: <http://www.archive.org/details/fisheriesadriat00fabegoog> (01. 7. 2010.)

FALIÈRO, Ordelafo

URL: http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/F/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_F_023090.xml (16. 6. 2010.)

FRGAČIĆ-TOMIĆ, Božo, Grad Krk, *Krčki zbornik* 29 (1994) /Posebno izdanje 23/: 59-75.

FARIČIĆ, Josip, Otok Pag na starim kartografskim prikazima, *Geoadria* VIII (2003) 1: 47-126.

FILIPOVIĆ, Rudolf, Aleksander Lochmer, utemeljitelj hrvatske anglistike, *Senjski zbornik* 8 (1980): 235-242.

FIORENTIN, Anna Maria, *Krk – splendidissima civitas Curictarum*, III. dopunjeno, prvo hrvatsko izdanje, prijevod s talijanskoga Franjo Matejčić, Rijeka: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 44. Posebno izdanje, sv. 38), Izdavačka kuća Adamić, 2001.

FÓSCOLO, URL: http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/F/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_F_035287.xml (16. 6. 2010.)

FUČIĆ, Branko, *Glagoljski natpisi*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanostii umjetnosti, 1982.

GALOVIĆ, Tomislav, *O Dubašnici i njezinim ljudima. Prinosi za povijest dubašljanskoga kraja na otoku Krku*, Rijeka: Općina Malinska-Dubašnica, Malinska – Izdavačka kuća Adamić, Rijeka – Povijesno društvo otoka Krka, Krk (*Krčki zbornik*, sv. 48., Posebno izdanje Povijesnog društva otoka Krka, sv. 42.), 2004.

GIRARDI-KARŠULIN, Mihaela, Matija Frkić (Krk, 1583 – Padova, 1669), *Filozofski glasnik – Nuntius philosophicus – Keryks philosophikos. Bulletin Hrvatskoga filozofskog društva* 4 (1995.): 2-20.

GJUKIĆ-BENDER, Vedrana, *Sir Thomas Graham Jackson, Hrvatski motivi na crtežima i akvarelima 1882. – 1885.*, Dubrovnik, 2006.

GOLDSTEIN, Ivo, *Bizant na Jadranu. Bizant na Jadranu od Justinijana I. do Bazilija I.*, Zagreb: Latina et Graeca (Biblioteka Latina et Graeca – Radovi, knj. 13) i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1992.

GOLUB, Ivan, Hrvatski teolozi XVII. stoljeća, *Bogoslovska smotra* 4 (2004): 729-776.

GRADENIGO

http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/G/BIOGRAFIE_EDICOLA_G_130250.xml

GRGIĆ, Marijan, Antependij, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber – Kršćanska sadašnjost – Institut za povijest umjetnosti, 1979., s. v.

GRGIĆ, Marijan, Benedikt, Benediktinci, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber – Kršćanska sadašnjost – Institut za povijest umjetnosti, 1979., s. v.

GRGIĆ, Marijan, Franjo Asiški, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber – Kršćanska sadašnjost – Institut za povijest umjetnosti, 1979., s. v.

GRGIĆ, Marijan, Misnica, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber – Kršćanska sadašnjost – Institut za povijest umjetnosti, 1979., s. v.

GRGIĆ, Marijan, Paun, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber – Kršćanska sadašnjost – Institut za povijest umjetnosti, 1979., s. v.

GRGIĆ, Marijan, Skolastika, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber – Kršćanska sadašnjost – Institut za povijest umjetnosti, 1979., s. v.

GRGIĆ, Marijan, Toma Akvinski, u: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber – Kršćanska sadašnjost – Institut za povijest umjetnosti, 1979., s. v.

GRÜNFELDER, Anna Maria, Senjski uskoci u borbi za samobitnost grada Senja – u povodu 400. obljetnice smrti Josipa Rabatte (31. prosinca 1601.), *Senjski zbornik* 28 (2001): 129-138.

HAMILTON, W. Frederick, *A brief history of printing in England. A short history of printing in England from Caxton to the present time*, Chicago 1918. URL: <http://www.archive.org/details/briefhistoryofpr00hamiuoft> (18. 08. 2010.)

HICHENS, Robert, *The Near East, Dalmatia, Greece and Constantinople*, Illustrated by Jules Guérin and with photographs, New York 1913.

URL: <http://www.archive.org/details/neareastdalmatia00hich> (20. 8. 2010.)

HOLBACH, Maude M., *Dalmatia, the land where East meets West*, with upwards of 50 illustrations from photographs by O. Holbach and map, London – New York, MCMX.

URL: <http://www.archive.org/details/cu31924028118267> (22. 8. 2010.)

JACKSON, F. Hamilton, R.B.A., *The Shores of the Adriatic, The Austrian Side, The Küstenlande, Istria, and Dalmatia*, Fully illustrated with Plans, Drawings by the Author, and photographes taken specially for this work, London 1908.

URL: <http://www.archive.org/details/shoresofadriatic01jack> (10. 3. 2010.)

JACKSON, Thomas Graham, *Dalmatia, the Quarnero and Istria with Cetigne in Montenegro and the Island of Grado*, Vol. III, Oxford 1887.

URL: <http://www.archive.org/details/dalmatiaquarnero03jack> (20. 9. 2009.)

JACKSON, Thomas Graham, *Hrvatski motivi na crtežima i akvarelima 1882. – 1885. / Croatian motives in drawings and watercolours 1882-1885.*, katalog izložbe, Split: Grad Split, 2006.

JACKSON, Thomas Graham, „Thomas Graham Jackson”, relevant Non – Istrian (2009.)

URL: http://www.istrianet.org/istria/illustri/non-istrian/jackson_tg/index.htm (25. 5. 2010.)

JAREB, Mario, Trogirski incident od 1. prosinca 1932. i mletački lav Svetoga Marka kao simbol „talijanstva” istočne obale Jadrana, *Časopis za suvremenu povijest* 2 (2007): 249-513.

JURKOVIĆ, Miljenko, „Doppelkapelle” sv. Kvirina u Krku, biskupska palatinska kapela dvostruke funkcije, *Prilozi povijest umjetnosti u Dalmaciji* 32 (1992): 223-235.

KALOĐERA, Damir, A. Lochmer – autor prve pedagoške gramatike engleskog jezika na hrvatskom, *Senjski zbornik* 8 (1980): 255-261.

KAPITANOVIĆ, Vicko, Frće, Mate (Frkić, Ferčić, Ferkić, Frčić, Ferchi; Matthaues Ferchius Veglensis), *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, ur. Franjo Emanuel Hoško, Pejo Čošković, Vicko Kapitanović, Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, 2010., s. v.

KARAČ, Zlatko, Tragovi bizantskog urbanizma u Hrvatskoj, *Prostor* 3 (1995): 285-298.

KATALINIĆ, Vjera – VELČIĆ, Franjo – ŽGALJIĆ, Josip, *Nikola Udina Algarotti*, Rijeka: Glosa, 2010.

KLAIĆ, Nada, Knezovi Frankapani kao krčka vlastela, *Krčki zbornik* 1 (1970):125-180.

KLAIĆ, Vjekoslav, *Krčki knezovi Frankapani*, Zagreb: Matica hrvatska, 1901.

KLAIĆ, Vjekoslav, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. st., Knjiga prva*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1972.a

KLAIĆ, Vjekoslav, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. st., Knjiga treća*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1972.b

KLAIĆ, Vjekoslav, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. st., Knjiga četvrta*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1973.a

KLAIĆ, Vjekoslav, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. st., Knjiga peta*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1973.b

KLAIĆ, Vjekoslav, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. st., Knjiga druga*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1974.

KLEN, Danilo, *Šćavunska vesla, galije i galijoti na istočnoj obali Jadrana*, Pula: Čakavski sabor (Biblioteka Istra kroz stoljeća), Istarska naklada, "Otokar Keršovani", Edit, Centro di ricerche storiche - Rovinj, 1986.

KOŠTIĆ, Veselin, *Rijeka i okolica u starim engleskim putopisima – Rijeka and the Rijeka Region in Old English Travel Books*, Rijeka: Adamić, 2006.

KULUNDŽIĆ, Zvonimir, Glagoljaška štamparija XV-XVI stoljeća, Kosinj-Senj-Rijeka, Historiografska i bibliografska obrada, Dodatak: Svjetska karta širenja knjigotiska, Mainz, 1962. godine, *Senjski zbornik* 2 (1966): 167-308.

KURELAC, Miroslav, *Ivan Lučić Lucius – otac hrvatske historiografije*, Zagreb: Školska knjiga, 1994.

LADIĆ, Zoran, Miroslav Kurelac, Ivan Lučić – Lucius, otac hrvatske historiografije, Zagreb 1994. (prikaz), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 16 (1998): 157-163.

LEŠIĆ, Denis, *Otok Krk: vodič u riječi i slici*, Krk: Aquanet, 2003.

LEŠIĆ, Denis, *Košljun, duhovnost, kultura, priroda*, Krk: Aquanet, 2005.

LOKMER, Juraj, *Izložba glagoljica. Vodič*, Rijeka: Sveučilišna knjižnica Rijeka, 2001.

LOKMER, Juraj, Ex-voto Kvirina Desantića, patricija senjskoga u crkvi Majke Božje Goričke u Baški, *Senjski zbornik* 32 (2005): 95-116.

LOKMER, Juraj, Rijeka i okolica s kraja XIX. stoljeća u putopisu Sir Thomasa Grahama Jacksona (1835-1924), *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* 50-51 (2011) /u tisku/

LOKMER, Juraj, Senj, uskoci i bura u putopisu Sir Thomas Grahama Jacksona (1835 – 1924), *Senjski zbornik* 36 (2009): 123-198.

LOREDÀN O LOREDANO

URL: http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/L/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_L_140010.xml (18. 6. 2010.)

LOREDÀN, Antonio

URL: http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/L/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_L_140011.xml (18. 6. 2010.)

LUCCHESI, Giovanni, *Sante Fosca e Maura, martiri, Santi, Beati e testimoni* (2001.)

URL: <http://www.santiebeati.it/dettaglio/40700> (10. 7. 2010.)

LUČIĆ, Josip – LEŠIĆ, Anto, Cededá (Čededá, Sedeh, Zded, Zdeda), navodni krčki biskup (XI. st.), *Hrvatski biografski leksikon* (Bj-C) 2 (1989): 611 - 612.

LUKEŽIĆ, Irvin, *Fijumanske priče*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka, 1991.

LUKŠIĆ, Ivo, Bura u Senju, *Senjski zbornik* 6 (1975): 467- 494.

LULIĆ, Stanko, Opus columnarum katedrale sv. Marije u Krku, *Starohrvatska prosvjeta* (ser. III) 32 (2005): 113-128.

LJUBIĆ, Šime, Baška na otoku Krku, *Viestnik Hrvatskoga arkeologičkoga društva* 1 (1884): 71-74.

LJUBOVIĆ, Enver, *Gradski i plemićki grbovi Senja*, Senj: VI. naklada, 1998.

MAHULJA, Ivan, *Knez Ivan zadnji Frankopan na Krku. Historičko-narodna pripovijest*, Trst 1893. (pretisak: Riječki nakladni zavod, Rijeka 2007.)

MARDEŠIĆ, Ivo, Thomas Graham Jackson i Zadar, Stogodišnjica dogradnje zvonika prvostolnice Sv. Stošije (1893. – 1993.), *Zadarska smotra* 4-5 (1993): 11-23.

MARDEŠIĆ, Ivo, Politika i estetika kod britanskih putopisaca o Dalmaciji u 19. stoljeću, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 36 (1997): 157-158.

MARDEŠIĆ, Petar, Bracera, *Pomorska enciklopedija (A-Cez)* 1 (1972): 425-426.

MARIĆ, Mirna, Roženice (sopele, sople, supiele, tororo), *Istarska enciklopedija*, ur. Miroslav Bertoša i Robert Matijašić, Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža” (Niz hrvatske regije i gradovi), 2005., s. v.

MATIJAŠIĆ, Robert, Kandler, Pietro, *Istarska enciklopedija*, ur. Miroslav Bertoša i Robert Matijašić, Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža” (Niz hrvatske regije i gradovi), 2005., s. v.

MAYHEW, Tea, *Krčka komuna u doba Lepantske bitke 1571. godine*, Krk: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 63. Posebno izdanje, sv. 59), 2008.

MICHIÈL, Vitale II.

URL: http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/M/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_M_144734.xml (20. 6. 2010.)

MILČETIĆ, Ivan, Prilozi za literaturu hrvatskih glagoljskih spomenika: II. Zakon brašćine svetoga duha u Baški, *Starine Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 25 (1892): 137-151.

MOHOROVIČIĆ, Andre, Novootkriveni nalazi antičkih terma, oratorija i starokršćanske bazilike u gradu Krku, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 360 (1971) VI/360: 19-34.

MOQUÉ, Lee, *Delightful Dalmatia, Illustrated*, New York – London 1914.

URL: <http://www.archive.org/details/cu31924028118283> (20. 8. 2010.)

NAZOR, Anica, Kulturnopovijesno značenje izdanja glagoljske tiskare u Senju g. 1494-1508, *Slovo* 21 (1971): 415-444.

NAZOR, Anica, *Knjiga o hrvatskoj glagoljici: „Ja slovo znajući govorim...“*, priredili Srećko Lipovčan i Zlatko Rebernjak, Zagreb: Erasmus naklada, 2008.

NEALE, John Mason, *Notes ecclesiological and picturesque on Dalmatia, Croatia, Istria, Styria with a visit to Montenegro*, London 1861.

URL: <http://www.archive.org/details/notesecclesiolo00nealgoog> (25. 8. 2010.)

NOVAK, Nino, *Izvještaj sa zaštitnih istraživanja u Baški na lokaciji kapelice Sv. Marko* (stručno izvješće), 2003.

NOVAK, Nino, *Lapidarij – Volsonis Krk – mjesto gdje se spajaju prošlost i sadašnjost*, 2004.

NOVAK, Viktor, *Scriptura Beneventana s osobitim obzirom na tip dalmatinske beneventane. Paleografska studija*, Zagreb: Tisak Tipografije d.d., 1920.

NUMIZMATIKA (2009)

URL: <http://numizmatika.antikviteti.net/pojma/ss.html> (21. 5. 2010.)

ORSÈOLO

URL: http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/O/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_O_149031.xml (18. 6. 2010.)

ORSÈOLO, Pietro II.

URL: http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/O/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_O_149035.xml (18. 6. 2010.)

OSTOJIĆ, Ivan, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima. Sv. II: Benediktinci u Dalmaciji – Benedictini in Croatia et regionibus finitimis. Vol. II: Benedictini in Dalmatia*, Split: Benediktinski priorat – Tkon kod Zadra, 1964.

PANTELIĆ, Marija, Kulturni ambijent djelovanja Blaža Baromića, pisca i štampara glagoljskih knjiga, *Senjski zbornik* 6/1973-1975 (1975): 31-44.

PANTELIĆ, Marija, Baromić, Blaž (Baromov sin), *Hrvatski biografski leksikon* (A-Bi) 1 (1983): 478-480.

PAVAČIĆ, Ivan, Sople – narodni instrument, *Krčki kalendar* 1996: 107-110.

PELC, Milan, Minijatura, tipografija, grafika i zlatarstvo, u: *Hrvatska renesansa. Katalog izložbe* (Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 26. kolovoza – 21. studenoga 2004., Musée national de la Renaissance, Château d'Ecouen, 8. travnja – 12. srpnja 2004.), prir. Miljenko Jurković i Alain Erlande-Brandenburg, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2004., 97-220.

PELC, Milan, *Renesansa*, Zagreb: Naklada Ljevak (Povijest umjetnosti u Hrvatskoj), 2007.

PISANI

URL: http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/P/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_P_152672.xml (20. 6. 2010.)

POLONIJO, Mate, Krčka porodica Ferchie i teolog o. Mate Ferkić, *Bogoslovska smotra* 1 (1934): 69-81.

POLONIJO, Mate, Prvi uzmak glagoljice u krčkoj biskupiji, *Radovi Staroslavenskog instituta* 2 (1955): 193- 211.

POLONIJO, Mate, *Sveta Fuska na Krku: o 650. obljetnici prvoga spomena crkve (1338. – 1988.)*, Zagreb – Krk: Kršćanska sadašnjost i Župni ured Linardići, 1987.

POSAVEC, Vladimir, Rimski historiografija carskog doba, *Hrvatski povijesni portal* (2008)

URL: <http://povijest.net/sadrzaj/lenta/stari-vijek/rim/471-rimska-historiografijacarskog-doba.html> (22. 4. 2010.)

RADIĆ, Nikola (p. Miko), *Iz povijesti kapele Sv. Andrije i Darovnica Ivana Frankapana iz 1454. godine* (2002.).

URL: <http://www.croatianhistory.net/etf/andrija.html> (25. 5. 2010.)

RAGUŽIN, Alojzije, *Punat. Knjiga 1.*, Krk: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 23. Posebno izdanje, sv. 17), 1991.a

RAGUŽIN, Alojzije, *Punat. Knjiga 2.*, Krk: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 24. Posebno izdanje, sv. 18), 1991.b

SDRINIAS

URL: <http://skola.sys.hr/plemstvo/sdrinias.htm> (10. 6. 2010)

SOLIDUS

URL: [http://en.wikipedia.org/wiki/Solidus_\(coin\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Solidus_(coin)) (19. 5. 2010.)

SPICIJARIĆ, Nina, Nikola Udina Algarotti (Krk, 1791. – Beč, 1838.) muzikolog, filolog, prevoditelj, *Rijeka 1* (2010): 93-95.

STEINER, Marijan, Liturgijska raznolikost u prošlosti i liturgijski pluralizam u sadašnjosti, *Bogoslovska smotra 2-3* (2003): 329-339.

STRČIĆ, Mirjana, Ivan Feretić, hrvatski narodni pretpreporoditelj iz Vrbnika, *Krčki kalendar* (1994): 58-59.

STRČIĆ, Petar, Feretićeve povijest otoka Krka (1819. god.), *Krčki kalendar* (1994): 53-57.

STRČIĆ, Petar, Frankapani, *Hrvatski biografski leksikon* (E-Gem) 4 (1998a): 387-427.

STRČIĆ, Petar, Otok Krk u doba „posljednjega” dalmatofona Antuna Udine Burburana (XIX. st.), *Folia onomastica Croatica* 7 (1998b): 237-266.

STRČIĆ, Petar, Vončinin genealoški, onomasiološki i kronološki pristup Franji Krstu Frankopanu, *Kolo* 2 (2002)

URL:<http://matica.hr/Kolo/kolo0202.nsf/AllWebDocs/strcic1> (8. 10. 2010.)

SUIĆ, Mate, *Antički grad na istočnom Jadranu*, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb: Golden marketing, 2003.

SVETI KVIRIN – SISAČKI

URL: <http://www.biskupija-sisak.hr/~biskupij/index.php/biskupija/sveti-kvirin-sisacki.html>.

ŠILJEG, Bartul, Kapiteli tipa Gradina – Gradina – type capitals, *Opuscula archaeologica – Radovi Arheološkoga zavoda FFZG* 32/2008-2009 (2009): 81-100.

ŠVOB, Mladen, Gorjanski (de Gora), Gorjanski Nikola I., Gorjanski Nikola II., *Hrvatski biografski leksikon* (Gn-H) 5 (2002): 60-63.

TIEPOLO

URL: http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/T/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_T_164493.xml (20. 6. 2010.)

TIJAN, Pavao, *Senj. Hrvatski kulturni spomenici*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1940.

TRANSMUNDO-FRANGIPANE, Camillo, *De Frangipanibus Illyricis eorumque consanguineis commentarium*, Romae 1870.

TREVOR, Roy, *My Balkan tour, an account of some journeyings and adventures in the Near East together with a descriptive and historical account of Bosnia & Herzegovina, Dalmatia, Croatia & The Kingdom of Montenegro, with a photogravure frontispiece a map and 104 other illustrations*, London – New York, 1911.

URL: <http://www.archive.org/details/mybalkantouracco00trevuoft> (25. 9. 2010.)

VASSILICH, Giuseppe, *Sull'origine dei Conti di Veglia sedicenti Frangipani. Studio critico, Pagine Istriane, periodico mensile scientifico-letterario-artistico con particolare riflesso alla provincia dell' Istria* 1-12 (1904).

VEČKOVIĆ, Stjepan, *Sopile. Hrvatska tradicijska glazbala* (16. 1. 2008.)

URL: <http://www.gajde.com/index>. (22. 10. 2010.)

VEČKOVIĆ, Stjepan, *Istarski mih, Istrapedia* (25. 10. 2010.)

URL: <p://www.istrianet.org/istria/music/instruments/istarski-mih.htm>

VEKARIĆ, Stjepan, *Lugger, Pomorska enciklopedija (Ko-Mit)* 4 (1978): 366.

VEKARIĆ, Stjepan, *Škuner, Pomorska enciklopedija (Ri-Šnj)* 7 (1985): 700.

VELČIĆ, Franjo – TRINAJSTIĆ, Petar, *Krčka biskupija danas i u prošlosti – Dioecesis Veglensis* (autor teksta: Franjo Velčić, autor koncepta i fotografija: Petar Trinajstić), Krk: Biskupski ordinarijat, 2002.

VELČIĆ, Ivana, *Aleksandar Lochmer među prvim piscima udžbenika za engleski jezik, Senjski zbornik* 8 (1980): 249-253.

VELNIĆ, Teofil, *Košljun kod Punta na otoku Krku. Kulturno-povijesni prikaz*, Punat: Samostan Košljun, 1966.

VENIÈR

URL: <http://www.treccani.it/Portale/> (20. 6. 2010.)

VINCIGUÈRRA Antonio

URL: http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/V/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_V_167606.xml (21. 10. 2010.)

VULINOVIĆ-ZLATAN, Šimo, *Šibenik i okolica/T. [Thomas] G. Jackson*, [prev. s engl. Šimo Vulinović-Zlatan], [S. l.] 1990.

WILD-BIĆANIĆ, Sonia, *British Travellers in Dalmatia 1757-1935. Plus a little more about Dalmatia today*, Zaprešić: Fraktura, 2006.

ZELIĆ, Danko, Otok Krk u antičkim izvorima, *Latina et Graeca* 38 (1991): 25-34

ZELIĆ, Danko, O antičkom i srednjovjekovnom imenu grada i otoka Krka, *Croatica Christiana periodica* 19 (1995): 55-62.

ZÈNO Ranieri

URL: http://www.treccani.it/Portale/Enciclopedia_online/Z/BIOGRAFIE_-_EDICOLA_Z_170486.xml (22. 6. 2010.)

ŽIC, Igor, Slike Girolama i Francesca da Santacroce na Krku, *Sušačka revija* 48 (2004): 103-111.

ŽIĆ-ROKOV, Ivan, Galijoti otoka Krka (Prema spisima biskupskoga arhiva u Krku), *Krčki zbornik* 1 (1970): 223-234.

ŽIĆ-ROKOV, Ivan, Kompleks katedrala – Sv. Kvirin u Krku, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 360 (1971a): 131-167.

ŽIĆ-ROKOV, Ivan, Gradske zidine i ulice u Krku (Povijesna istraživanja), *Krčki zbornik* 2 (1971b): 179-255.

ŽIĆ-ROKOV, Ivan, Naseljavanje Dubašnice i Poljica u 15. stoljeću, *Krčki zbornik* 7 (1976): 183-194.

ŽIĆ-ROKOV, Ivan, Cikuta, plemićka obitelj na otoku Krku, *Hrvatski biografski leksikon* (Bj-C) 2 (1989): 663-664.

ŽUBRINIĆ, Darko, Hrvatski glagoljički rukopisi izvan domovine, 2001. (28. 10. 2009.)

URL: <http://www.croatianhistory.net/glagoljica/novih.html> (5. 11. 2010.)

ŽGALJIĆ, Josip, *Krčki jarboli – vremeplov brodogradnje i pomorstva otoka Krka*, Rijeka – Krk: Glosa, 1999.

ŽUŽIĆ, Milica, Šest šestina manirizma, *Croatica et Slavica Jadertina* 5 (2010): 157-167

Juraj LOKMER

The island of Krk and its cultural heritage in the travel journal of Sir Thomas Graham Jackson from the end of the 19th century (Part I)

Summary

British architect, historian, art scholar and writer Sir Thomas Graham Jackson (1835-1924), while travelling in the years 1882, 1884 and 1885 along the eastern shores of the Adriatic from Grado and Aquileia down to Boka Kotorska and Cetinje, described with documentary precision in words and pictures the people and places seen, recorded architectural monuments, historic events and natural phenomena. In 1885 he was staying on the island and in the town of Krk. He published the visit's impressions in his now standard work: *Dalmatia, the Quarnero and Istria with Cetigne in Montenegro and the Island of Grado*, printed in Oxford in 1887 in three parts (books). In the present paper the autor gives a translation of Jackson's description of the town and island with relevant commentaries, explanations and pictorial materials intended to elucidate the whole context of the travel journal. Jackson arrives at Krk from the island of Cres with a small sailing vessel into the bay of St. Fosca. From there he is transported on board of a wagon to the town of Krk. Jackson was thrilled and captivated by the town. The description of the island and town of Krk given by Jackson is splendid, filled with historical data, judgments on events of the past, chronological determination and artistic value of the architecture and historic objects, with lyrical, sometimes even grotesquely biting descriptions of people and landscapes, with opinions and judgments unmistakably shaped and coloured by the political background and world view of his social class and his homeland. Jackson's descriptions

and depictions reflect not only his excitement about the churches, monasteries, the town's citadel, walls and works of art, but also his enthusiasm for the history of Krk as a whole, especially for the townspeople of Krk with their Romance, Latin culture making them thus dominant in comparison with the rural population outside the city walls. Indeed, he does not fail to detect the island's peculiarity: the Old Church Slavonic language and Glagolitic script in the worship. He recognizes that liturgical coexistence of Slavic and Latin culture. He is interested also in the political conditions in the past as well as in the time of his stay on Krk and for that purpose he draws primarily on the Venetian sources. A rather broad description of the Frangipani family and its rule over the island is added too. He uses well-known sources and while nothing new is said or shown, still he manages to refresh and re-utilize the sources from which he takes his data (Antonio Vinciguerra). He makes a trip to Košljun, describes the Franciscan church and the monastery. There is a mention of Baška too and on Stara Baška judgments are made based on his reliable sources (Cubich, Vassilich etc.). In Vrbnik he waits for a ship to Rijeka. He is thrilled about the pastoral scenery of an autumnal grape harvest and the loading of the grapes into ships, but also surprised at Vrbnik's layout and appearance. At the end, let down by the official ship connection, he leaves the island on board of a rented rowing boat arriving at the nearby Selce. Having spent the night there, the next day he catches a ship to Rijeka. His descriptions, the historical-political additions dismissed, contain valuable data and first-hand accounts about the island, the people and the living conditions of the fin de siècle Krk as seen and interpreted through the eyes of others, i. e. foreigners. They represent documents, which, by the authority of Jackson's remarkable personality, came to shape the public opinion of the English-speaking world. Today they may seem curious, but those views and sentiments had influenced considerably the political decisions of the Anglo-Saxon countries, primarily Great Britain at the end of the 19th and during the 20th century, that caused a lot of suffering and distress for the inhabitants of this island, especially after the WWI and during the WWII. The present paper offers an insight into the epoch and the *Zeitgeist* of Jackson's account making thus possible for us to better understand both the specific moment and the historical perspective of Jackson's work and his living and non-living protagonists. Likewise, one gets

a broader horizon of understanding and valuating the island's cultural heritage, which leads to a better outlook over the future of this Croatian island and town of Krk – „Splendidissima civitas Curictarum”.

Keywords: travel journal, island of Krk, Frangipani, Thomas Graham Jackson.